SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA IV
BROJ 15

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Kardeljeva 21, tel. 24-001

BEOGRAD, UTOREK 10 APRILA 1951

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
5 dinara

OPĆA HISTORIJA KNJIŽEVNOSTI U NAŠIM ŠKOLAMA

Grga Gamulin

Kad bi to bilo potrebno, moglo bi se na čelo ovog kratkog osvrta staviti cio niz citata iz klasičnih tekstova marksizma. U prvom redu iz onog dijela »Komunističkog manifesta«, u kome njegovi pisci govore o nastanku svjetske književnosti i o ostalim velikim djelima buržoaske vladavine:

»Na mjesto stare lokalne i nacionalne samodovoljnosti i učahurenosti stupa svestrani saobraćaj, svestrana uzajamna zavisnost nacija. I to kako u materijalnoj, tako i u duhovnoj proizvodnji. Duhovni proizvodi pojedinih nacija postaju opće dobro. Nacionalna jednostranost i ograničenost postaje sve više nemoguća, a iz mnogih nacionalnih i lokalnih književnosti stvara se svjetska književnost...«

Kod Lenjina može se naći još i više: »Ako jasno ne shvatimo to, da se proleterska kultura može graditi samo točnim poznavanjem kulture, koju je stvorio čitav razvitak čovječanstva, samo njenim prerađivanjem...« itd. radi se o opće poznatim citatima iz jednog govora, koji je Lenjin držao 1920 g. i iz drugih njegovih spisa.

No ja sam duboko uvjeren da citati uopće nisu potrebni. Ta ima u marksizmu nebrojeno mnogo postavaka i spoznaja, koje su već u tolikoj mjeri jasne i od svih usvojene, da sama njihova očiglednost ne zahtijeva nikakvu daljnju argumentaciju; pa tako je i sa ovim pitanjima kulturnog naslijeđa prošlosti, konkretno, velikim i neocenjivim vrijednostima svjetske književnosti, koja je odavno postala ne samo »opće dobro«, nego i temelj, bez kojeg se ne može ni zamisliti izgradnja nove književnosti i uopće kulture sa novim i višim kvalitetama. Pitanje je jedino u tome: da li smo iz tih opće priznatih premisa doista povukli sve nužne konzekvence?

Bez sumnje, naše izdavačke ustanove načinile su u tom smislu velike napore. Od oslobođenja naovamo preveden je i izdan često u vrlo dobrim izdanjima znatan broj djela klasične i moderne književnosti. Mnoge velike vrijednosti iz svjetske književnosti postale su prvi put pristupačne našim ljudima, a ogromne tiraže bivaju kroz nekoliko dana razgrabljene. To je zapravo velik uspjeh naših nastojanja, ova neutaživa glad za kulturom, za znanjem, za novim obzorjem, koje treba da se otvori. Stare kulture otkrivaju nam svoje zaboravljene riznice, a davno umrli pisci i pjesnici kao da izravno govore našim ušima i našem duhu. Kako su u tom smislu simptomatični i ovi prijevodi strane poezije, koji se u posljednje vrijeme tako često javljaju: molimo i čak prisiljavamo strane pjesnike da progovore našim vlastitim jezikom. Dobili smo Homera u savremenom ruhu, neke pjesnike starog Rima (možda u ruhu i odviše savremenom), a može li se reći da smo znali ocijeniti značenje i vrijednost Kombolovog Dantea, Delorkovog Mikelanđela, Jurevićevog Bodlera? Lesing, Ruso i Holbah u izlozima naših knjižara iznenadili su nas kao skoro zaboravljeni prijatelji, koji su nam u posjete došli.

A to je tek početak, ustvari samo fragmenti, prvi dijelovi jedne skupocjene baštine, koju još nismo imali vremena ni preuzeti. Imam, osim toga, neugodan dojam, da su ti fragmenti ušli mnogo temeljitije u naše knjižnice, nego li u naše misli i osjećanja. No kultura i umjetnički život masa nije nešto što bi se moglo stvoriti preko noći, a stari su narodi nekada govorili da Minervina sova leti samo podveče. To je, doduše, bilo nekada, u doba ponešto mračno, kad je sova bila simbol mudrosti, ali bit će da u tome ipak ima nešto istine...

Ne mislim, dakle, da inkonzekvence treba tražiti na ovom području, čak niti u tom smislu što se stare i strane kulture očito ne mogu asimilirati putem prijevoda; potrebno je zato razvijeno i relativno dugo kultiviranje stranih jezika. A mi smo u kratkom razdoblju poznatih pseudosocijalističkih upliva povrijedili u našim gimnazijama upravo onu jezičnu tradiciju, bez koje nema pravog dodira sa narodima, koji su, uslijed ovih ili onih uzroka, na svojim leđima i ponijeli evropsku kulturnu historiju. A to je upravo tradicija, o kojoj su toliko govorili i Marks i Engels i Lenjin, tradicija stoljetnih literatura. Trebat će duže vremena živjeti sa originalnim tekstovima, trebat će moći osjetiti pravi život misli i oblika, koji su davno postojali i minuli u prošlosti, a koje je neka tajanstvena sila ipak učinila vječno živim. Uspostaviti kontinuitet s tim oblicima, to je kao sjećati se svog vlastitog djetinjstva, naivne ali drage prošlosti duha, koji je već u vrijeme svog prvog zrijenja ostavio tragove tolikih ljudskih vrijednosti.

Kako bi povijest čovječanstva izgledala bez književnosti i umjetnosti? To bi bila suha apstrakcija, gomila ogoljenih podataka sakupljenih u knjigama i priručnicima, nešto što je prošlo bez svrhe i smisla. Može li se izučavanje historije i jedan cjelovit pedagoški sistem uopće zamisliti bez historije kulture, a u prvom redu bez historije književnosti, koja nam prenosi nepreglednu masu konkretnih spoznaja, beskrajne nizove podataka i životnih oblika, koje su samo umjetnici mogli u neposrednom odnosu zapaziti i oblikovati? Jedva da ima discipline, koja bi u sistematici nauka bila ljudskija, raznovrsnija i bogatija životom od discipline, koja se zove (ili bi trebalo da se zove) opća historija književnosti, a u kojoj se kao u žarištu najpreciznijih leća zrcali cio život vremena, odnosi i ideologije klasa, misaona i čuvstvena stanja u njihovim najizvornijim dokumentima. Te velike i stare književnosti su kao živi organizmi, strahovito vitalne u svojim neprekinutim tradicijama, što se produžuju i obnavljaju.

Možemo sa veseljem utvrditi kako se naša široka kulturna javnost sve više okreće prema tim neprolaznim vrijednostima. Bez sumnje, to je tek početak dodira, jer su ove velike strane literature kao čitavi posebni svijetovi, neiscrpivi u svojoj mnogolikosti, ali su naše težnje i naši putevi u tom smislu jasni i širom otvoreni. Pa ako se o nekim inkonzekvencama može govoriti, treba ih, po mom mišljenju, potražiti na drugom mjestu, na nekim specijalnim područjima našeg školskog sistema.

Radi se naime, o tome, što se opća povijest književnosti, koja bi sa velikim djelima strane proze i poezije trebalo da bude sastavni dio opće naobrazbe, uopće ne uči u gimnazijama. A ne treba zaboraviti da se u tim školama uči mnogo toga, i to su svakako vrlo korisne stvari. Uči se, na primjer, o crvima i o stonogama, o kukcima pravokrilcima, tvrdokrilcima, dvokrilcima i opnokrilcima (Nastavni plan i program, str. 164,5) i uvjeren sam da ti predstavnici koljena i razreda treba da imaju svoja mjesta u našem znanju o prirodnim naukama. Ali u tim istim školama ne uči se povijest francuske, njemačke, engleske, talijanske ili španjolske književnosti (osim nešto malo o književnosti onog jezika, koji je učenik u gimnaziji odabrao). Uzalud ćemo u nastavnom programu naših gimnazija tražiti imena Petrarke, Bokača, Ariosta, Kalderona, Rablea, Getea, Šilera, Viktora Igoa, Bajrona, Bodlera da ne nabrajam one druge. Ili da budemo točniji: u uvodnim poglavljima nacionalne književnosti govori se kroz 46 sati predavanja i o književnosti stranih naroda, ali samo radi ilustracije općih okvira; od toga je za općedruštvene i ideološke prilike predviđeno 10 sati predavanja, za rusku književnost 23, a za svu književnost zapadnoevropskih naroda — 13 sati! I to kod 406 sati predavanja nacionalne književnosti i kod 25 sati predviđenih u zoologiji za razred kukaca.

Ima u našem školskom sistemu još uvijek nekih nesrazmjera, koji su vjerojatno ostatak »realističkih« tradicija iz vremena kapitalizma, a možda i nekadašnjih upliva prakticističnih tendenca sovjetskog školstva. Čini mi se da su ti nesrazmjeri nastali zbog nedovoljnog usklađivanja nastavnih planova i programa sa našom težnjom prema jednoj drugačijoj i višoj strukturi opće naobrazbe socijalističkog čovjeka i uvjeren sam da će provođenje zaključaka III Plenuma CK KPJ dokrajčiti mnoge takve nesrazmjernosti i nedosljednosti. Jer nije stvar samo u tome što opća historija književnosti ne postoji kao poseban predmet (o likovnoj umjetnosti, muzici i ostalim oblicima ideologije da i ne govorimo), niti o nesrazmjeru njenih 46 sati prema 406 sati nacionalne književnosti. Naprotiv, možda bi se moglo utvrditi, da se i nacionalna književnost također predaje i premalo i nepravilno (Stara književnost u IV i V razredu!). Nego je stvar u tome da bi trebalo pažljivije proučiti: što spada a što ne spada u opću naobrazbu. Kako podići opću kulturu naših učenika i, osobito, naših studenata, i to ne samo filozofskog, nego i tehničkog fakulteta? Kako odrediti odnos prema humanističkim naukama i treba li se bojati da ćemo remećenjem njihovog današnjeg srazmjera, odnosno nesrazmjera prema »realističkim«, prirodonaučnim predmetima ugroziti tehničku spremu omladine? Da li je potrebno zemljopis učiti kroz svih osam razreda dva-tri sata tjedno, a opću historiju književnosti ne učiti uopće? Kako izbjeći apsurdnu činjenicu da se u našim općeobrazovnim školama uči kako je bradavičarka iz potkoljena plastenjaka žive crvene boje (Zoologija, str. 129), i kako pustikara ima upravo četiri prašnika (Botanika, str. 343), a ne uči se ništa o Geteu i Betovenu?

Sve su to, bez sumnje, još uvijek diskutabilni problemi, ali ja sam duboko uvjeren da bi naše jedine srednje općeobrazovne škole, doista trebale biti općeobrazovne, tj. da bi trebalo da one našim ljudima pruže široku i zaokruženu opću kulturu, računajući na to da će ih daljnja specijalizacija uskoro odvući na sasvim specijalna područja. A u tom obrazovnom sustavu historija književnosti čini mi se da bi morala zauzimati jedno od najvažnijih mjesta, upravo zato, što ona u sebi sadržava ne samo nepregledno mnoštvo historijskih i ideoloških podataka iz društvenog života, nego isto tako nepregledno bogatstvo spoznaja iz subjektivnog svijeta umjetnika, a to znači iz historije ljudske svijesti i osjećanja. Takva opća historija književnosti, kao disciplina humanistička u najboljem smislu te riječi, kao stvarna i konkretna nauka o čovjeku samom, vezala bi pažnju naše omladine za stvari, koje joj nikakvim drugim putem ne možemo učiniti pristupačnima, a uzdigla bi na mnogo viši stupanj ne samo njeno znanje, nego i njenu kulturu osjećanja. Izučavanje te discipline moralo bi da bude praćeno čitanjem knjiga u prijevodima, ali i u izvornim tekstovima, i uvjeren sam da bi u višim gimnazijskim razredima upravo historija književnosti po samoj prirodi stvari postala centralni predmet svih ideoloških disciplina, predmet unutar kojega bi mogli naći svoje mjesto i sve one informacije iz područja historije kulture, koja su zasada još uvijek izvan domaćih naših nastavnih planova i programa.

Je li potrebno naglašavati što bi to izučavanje značilo za podizanje naše vlastite kulture, za razvoj naše savremene književnosti?

ŽALOSNI DANI

Mladen Otjača

Kada su kišovitog aprila 1941 godine kozarski momci krenuli u rat, djeca su za njima trčala kao jagnjad za stadom. U očima dječaka bilo je naivne znatiželje i neutoljive radoznalosti. Oni nisu mogli da shvate odvratnu suštinu rata i nebrojene strahote koje je rat sobom nosio. Kozarski dječaci, u tom trenutku, nisu razmišljali o svojim životima i svojim sudbinama, nad kojima je lebdjela smrt. Neobične promjene koje su iznenada nastupile u životu Kozare, komešanje, trka i gungula, suze u očima otaca koji su ispraćali svoje sinove, vozovi krcati vojnicima koji su pjevali odlazeći prema granicama zemlje, — sve je to za dječake pretstavljalo samo rijetku i nesvakodnevnu zanimljivost, koja ih je privlačila kao kakva izuzetna igračka. Mi, dječaci, oblijetali smo vagone sa vojskom kao kozе zeleno grmlje. Lijepili smo se po vagonima i sa velikim zadovoljstvom primali parčad tvrdog vojničkog cviboka, koji smo grickali sa osobitom nasladom. U vagonima se orila pjesma i zaudaralo je na znoj i isparavanja nečistog rublja. Bilo je vrlo zanimljivo posmatrati vojnike koji su stajali u otvorenim vagonima, pored svojih protivavionskih mitraljeza sa cijevima okrenutim u nebo. Imao sam utisak da je ova vojska nepobjediva i tvrdo sam vjerovao da u ovim ljudima leži iskonska ratnička nesalomljivost koju nikakva sila nije u stanju da savlada.

A kad su, već nakon nekoliko dana, pukli po selima glasovi da je jugoslovenska vojska slomljena i da ona sada bježi u gomilama sa frontova, više sam se začudio nego prepao, i nisam mogao da odgonetnem kako je taj slom bio moguć. Pričalo se po selu da su Nijemci u Zagrebu i da je tamo došao na vlast nekakav pustolov koji je pucao na kralja Aleksandra. Govorilo se o snažnom otporu u Srbiji, koja sigurno neće pasti na koljena jer je tamo general Simović. Neki solunski dobrovoljci, starci sa bijelim bradama bodrili su klonule ljude tvrdeći da su vijesti o našem porazu izmišljene, a da je prava slika ratnih događaja sasvim obrnuta, jer

naša vojska napreduje po Albaniji i Mađarskoj i Bugarskoj. Onda je banuo glas da je u Zagrebu razoružan čitav jedan jugoslovenski puk koji je krenuo prema frontu. Zatim je, poslije jezive lomljave i potmulog treska, zapaljeno skladište vojnog benzina u brdima Volinje, i niko nije mogao da objasni uzrok ovog nemilog događaja. Ogroman stub crnog dima nad Volinjom tromo se dizao u nebo, kao zloslutna opomena da se odigrava nešto zapetljano i po svoj prilici — sramotno.

Izvjesna živost nastupila je dva dana docnije kada su oko Volinje počeli da gruvaju topovi. Poslije smo doznali da se tamo, na desnoj obali Une, po brdima iznad Kostajnice ukopala jedna jedinica Petrinjskog artiljeriskog puka, na čelu sa komandantom, nekim smjelim čovjekom, koji je, na svoju ruku, potpuno usamljen i bez veze bilo s kim, odlučio da Nijemcima pruži otpor. Topovi su gruvali neprekidno tri dana i tri noći. Po selima se naivno pričalo da prave bitke počinju tek sada, u bosanskim brdima, i da će Švabo izvući iz ovog rata deblji kraj.

Uskoro smo doživjeli nova razočarenja. Umukli su topovi nad Kostajnicom. Ova artiljeriska jedinica tri dana je zadržavala njemačku tenkovsku kolonu koja je nadirala od Sunje. — Zatim je artiljercima nestalo municije; umorni i malaksali, oni su povadili zatvarače iz svojih topova, pobacali su ručne granate u topovske cijevi i krenuli svaki na svoju stranu... Zatim su kroz sela nagrnule gomile jugoslovenskih vojnika, golorukih, bez šinjela i bez oružja, obezglavljenih i skrhanih umorom. Izgledali su vrlo jadno i vrlo žalosno. Prolazili su putevima nekoliko dana neprekidno, tražeći od domaćica hljeba i varenike. Samo su rijetki pojedinci nosili puške o ramenu, privlačeći time naročitu pažnju djece i izazivajući njihovo divljenje. Govorili su malo, klonulog tijela i slomljenog duha, a na pitanja seljaka: šta se to desilo na dalekim frontovima, odgovarali su škrto, sa dvije-tri gole besjede ili samo očajnim pokretom ruke... Uskoro je sa jugoslovensko-mađarske granice, od Virovitice, stigao i moj brat Gojko, kaplar bez oružja i bez oznaka čina najnižeg vojničkog starješine. Turobnim glasom je pričao kako je pred Viroviticom izginuo čitav jedan jugoslovenski knjički puk, ludo natjeran na njemačke tenkove; i kako je njegov, Gojkov, pješadiski puk krenuo iz Petrinje na granicu bez municije, sa polupraznim puškama i mitraljezima, i pješice, ne u vozovima; pa kako je u prvom susretu sa tri njemačka tenka njegov bataljon raspršen jer nije imao čime da se odupre neprijatelju, jer nije imao nijednog protivtenkovskog topa, a uz to ga je njegov komandant, neki major izdao i ostavio usred boja na cjedilu. U toj borbi, pričao je brat, istakao se neki Bijeljac, Kozarčanin, seljak iz Svodne, puškomitraljezac koji je, psujući svoga kukavnog komandanta, postavio puškomitraljez na nasip željezničke pruge i, klečeći, počeo da gađa njemačke tenkove u gusjenice, spominjući Kosovo i cara Lazara...

Uskoro smo doznali da su jugoslovenski vojnici sami zapalili benzin u Volinji, pošto su se uvjerili da se front raspao i da Nijemci nesmetano nadiru prema bosanskim brdima. Onda je nastupio tmuran i tjeskoban dan iščekivanja tuđinske čizme. Došli su trenuci čemernog i gluvog bitisanja. Ljudi su ćutali povučeni u sebe, krijući svoj bol i svoje patnje. Čak su se i djeca seoska nekako uozbiljila, kao da su naslućivala teške posljedice ovog poraza. A kada su cestom od Bosanskog Novog do Prijedora protutnjali prvi njemački tenkovi drobeći kamenje pod sobom i brazdajući stabla pored ceste, starci i starice nemoćno su počeli da se krste suvim prstima, pozivajući dragoga boga u pomoć...

Njemačke motorizovane kolone prolazile su danonoćno, uz gromoglasnu huku i grozan tresak od koga je čitava Kozara odjekivala. Prvi Nijemac koga sam sreo i sa kojim sam razgovarao, natucajući pomalo njemački, učinio mi se sasvim blag, čak i umiljat. Odavao je čovjeka uglađena i kulturna. Bio je vrlo mlad. Sa vidljivim ponosom govorio je da je završio srednjotehničku školu i da zna da upravlja svim motornim vozilima kojima se služi njegova armija. Bio je tenkista, visok i crn i zamazan uljem.

— Šta ste po zanimanju pitao sam ga oprezno.

— Soldat! — kliknuo je gordo.

Ovaj čovjek nije lagao. Bio je vojnik po zanimanju od djetinjstva ga je Hitler učio da ubija, vaspitavajući u njemu osvajača i zločinca. Taj vojnik mi je rekao da od njih ne zavisi sudbina Jugoslavije; njena sudbina, rekao je on, zavisi od nje same; ako bude mirna i poslušna, proći će dobro; bude li se jogunila i bunila, biće za to nemilosrdno kažnjena. Još je rekao da on sa svojim tenkom ide pravo u Grčku, i da osjeća naročito zadovoljstvo što će ugledati Atinu, kolijevku kulture i zavičaj drevnih naroda. Ovu masku uglađenosti koju su navukli na lice da bi Jugoslaviju obmanuli svojom plemenitošću, fašistički vojnici su skinuli vrlo brzo, čim im je počelo da gori pod nogama.

Čim su njemačke motorizovane kolone protutnjale blatnjavim cestama, opštinsku vlast su preuzeli Pavelićevi ljudi. Odmah su narod obasuli mnogim prijetnjama i opomenama na mir, red i poslušnost. Zatim su Nijemci, u znak predostrožnosti, izdali naredbu da se sve oružje koje seljaci posjeduju ima predati u roku od 24 sata; ko to ne učini, rečeno je u naredbi, biće strijeljan. Seljaci su brzo protumačili smisao ovih prijetnji. One su im jasnije od svega otkrivale pravo lice okupatorskih došljaka.

Ipak je malo Kozarčana položilo oružje toga dana. Ljudi su krili puške koje su imali. U mom selu je zakopan u zemlju i jedan puškomitraljez koji je kupljen od gladnih jugoslovenskih vojnika koji su ga nosili po brdima. Moj brat Vojin sakrio je nov karabin sa 65 metaka. Dovezli smo ga kući u kolima, u po bijela dana, pod nekakvim jastucima i ponjavama.

— Znaš li šta bi dobili od Švaba za ovaj karabin? — pitao je brat sa lukavim osmijehom.

— Šta bi dobili?

— Metak u čelo...

Tako je govorio brat. Bio je vrlo zabrinut, ali je istrajao u svojoj drskosti. Karabin je uporno prikrivao; umotavao ga je krpama i stavljao pod kućnji krov; nosio ga u gaj; zakopavao u dubre i zemlju. Najzad ga je zazidao u podnožju peći, pored duvara od kuhinje. Tu je taj karabin dočekao noć opšteg narodnog ustanka, onu divnu ljetnju noć kada su na Kozari zapraštale osvetničke puške.

Od te slavne julske noći 1941, koja je na Kozari zapalila buktinju otpora, tvrdo vjerujem u snagu ovog naroda kao što vjerujem u nepokolebljivost planina...

ZA PRAVILNU OCENU SOCIJALISTIČKIH ELEMENATA U NAŠEM DRUŠTVENOM ŽIVOTU

Piše:

(Crtež Džumhura)

Dr. RADIVOJ UVALIĆ

Prelazni period od kapitalizma komunizmu ispunjen je borbom za ostvarenje viših naprednijih oblika u svim oblastima društvenog života: privredi, politici, pravu, moralu, naučnom i umetničkom stvaralaštvu. Dok su napredna stremljenja u okviru starog društvenog uređenja težila uklanjanju svih onih pojava koje su kočile dalji društveni razvitak i uglavnom na to ograničavala sadržaj borbe revolucionarnih snaga, dotle se u uslovima već ostvarene vlasti radničke klase novi program društvenog preobražaja ne može zadovoljiti samo rušenjem starog već pre svega mora nastojati da pronađe one nove oblike u kojima će doći što potpunije do izražaja novi društveni odnosi, ostvareni kroz revoluciju obaranjem sa vlasti klase eksploatatora. Novo svojstvo tih oblika izražavamo time što ih nazivamo socijalističkim. Ako se kritički osvrnemo na široko rasprostranjenu zloupotrebu tog pojma od strane sovjetskih pisaca, i od njih delimično prihvaćenu zloupotrebu i kod nas, tada se pred nas postavlja pitanje onih svojstava koja mora da ima neka određena ekonomska, politička, pravna ili opšte društvena kategorija da bi opravdala svoje socijalističko obeležje.

Uzmimo u razmatranje one odnose koji su odlučujući za celokupno društveno uređenje, odnose u proizvodnji i promene kojima su oni izloženi posle preuzimanja vlasti od strane radničke klase. U čemu je osnovna promena, polazna tačka svih preobražaja u ekonomici novog društvenog poretka? Svakako u ukidanju privatne kapitalističke svojine nad osnovnim sredstvima za proizvodnju. Međutim, samo ukidanje privatne svojine sredstava za proizvodnju ne mora da dovede do stvaranja socijalističkih oblika proizvodnje, kao što nam to potvrđuje praksa državno-monopolskog kapitalizma.

Od kojih objektivnih činilaca zavisi mogućnost da se ukidanjem kapitalističkih odnosa uspostave novi zaista socijalistički odnosi proizvodnje? Da bismo mogli odgovoriti na to pitanje, moramo se vratiti analizi onih uslova koji u razvijenom kapitalizmu koče nesmetani razvitak proizvodnih snaga. Visok stepen koncentracije proizvodnje koji joj daje društveno obeležje nailazi na teškoće svog daljeg razvitka zbog eksploatacije i ograničene mogućnosti potrošnje neposrednih proizvođača koja se zasniva na privatnom prisvajanju proizvoda društvenog rada. Društvena potreba maksimalnog razvitka proizvodnje ne može usled toga da se ostvari.

Ukidanje privatne svojine sredstava za proizvodnju pa prema tome i privatnog prisvajanja proizvoda tuđeg rada osnovni je uslov novog društvenog preobražaja. Ali to ukidanje nije još dovoljno, jer ono nije samo sebi cilj već nužan uslov da se ostvari mogućnost bržeg razvitka proizvodnih snaga. Zato će samo takav oblik podruštvljenja sredstava za proizvodnju nositi socijalistički karakter ako stepen razvijenosti proizvodnih snaga i način upravljanja tom opštenarodnom imovinom obezbeđuju njihov brži razvitak nego što je to bilo moguće u kapitalističkom načinu proizvodnje i istovremeno ostvaruju takvu raspodelu koja isključuje mogućnost eksploatacije. Jedino u uslovima razvijenih proizvodnih snaga koje pretpostavljaju visok stepen koncentracije moguće je organizovati takve oblike proizvodnje koji će nositi socijalistički karakter. Ti socijalistički oblici javljaju se kao nužna posledica unutrašnjih zakonitosti razvitka samih proizvodnih snaga. To međutim nije slučaj u onim oblastima gde proizvodne snage nisu dovoljno razvijene, naročito tamo gde one još ne uslovljavaju društvenu proizvodnju. Njima nikakva specifična zakonitost sopstvenog razvitka ne nameće socijalističke oblike organizacije proizvodnje. Izvesni oblici podruštvljenja mogli bi imati za posledicu kočenje umesto pospešivanja razvitka proizvodnje i svakako da se u tom slučaju ne bi mogli smatrati socijalističkim. Ovde društvo mora tražiti takve prelazne oblike organizacije proizvodnje koji će, isključujući ili bar ograničavajući eksploataciju tuđeg rada, biti u stanju da ubrzaju razvitak zaostalih proizvodnih snaga. Tu se više ne radi o unutrašnjim zakonitostima već o veštačkom ubrzavanju razvitka, da bi se te zaostale proizvodne snage mogle dovesti u sklad sa naprednijim već socijalističkim granama proizvodnje. Naravno da tu možemo samo uslovno govoriti o socijalističkim oblicima, pošto se radi tek o začecima buduće socijalističke proizvodnje.

Procena socijalističkog ili nesocijalističkog karaktera pojedinih pojava u našem društvenom životu zahteva svestranu analizu svih njihovih komponenata, što se često propušta da čini. Eto zašto sve novo što se svakodnevno javlja u našoj stvarnosti ne mora istovremeno i da bude socijalističko. A ako od ekonomije pređemo na ostale oblasti našeg društvenog života, videćemo da sličnih zloupotreba ima još mnogo više. Svakako da bi revizija takve pogrešne terminologije bila od koristi za objašnjenje našeg daljeg socijalističkog razvitka.

JUGO

Kad jugo umornim letom prolazi posljednjim zalivom,
jedra se nadimlju i grmlje sa obala savija u trepetu.

Tu je miris pustinje, prepast širina okeanskih; galebovi
ne krešte više, rasiplju se po nebeskim zastiračima.

Ponovo cvetaju valovi da udahnu nemir vetra;
beli zubi pene ujedaju žalove.

Planina diže ruke; utapa ih u smolu oblaka;
zamazuje surova pleća i smeši se.

Tu je miris pustinje, zadnji odjek tutnjave okeanske;
jugo klonu iznemoglo na zelenilo meko brežuljaka.

Ali mali zaliv i planina oštrovrha stežu ga,
sišu poslednje treptaje munje, naslađuju se

ostacima oluja dalekih.

(Sa italijanskog R. Nj.)

Osvaldo RAMOUS

Kratke vesti iz inostranstva

Konstans Mari Sarpantje: Sarlota di Val d'Onj

JEDAN »D A V I D«

Prema vesti američke književne revije »Satrdi rivju«, u januarskom broju Biltena Metropoliten muzeja u Njujorku objavljena je jedna »neobična detektivska priča iz oblasti umetnosti«. Radi se o čuvenom portretu »Šarlote di Val D'Onj« (Mlle Charlotte du Val d'Ognes) koji je kao poklon Metropoliten dobio još 1917 godine. Sve do danas smatralo se da je ova slika delo velikog francuskog slikara Žaka Luja Davida. Zahvaljujući stručnom detaljnom ispitivanju Čarlsa Sterlinga danas je pouzdano ustanovljeno da portret nije radio David. Ekspert Sterling je konstatovao da je verovatno ova slika delo nekada čuvene umetnice Konstans Mari Sarpantje. Ovaj događaj izazvao je veliku senzaciju u umetničkim krugovima. Danas se u Americi vodi polemika o tome da li je sliku radila Sarpantje ili pak neki sasvim drugi slikar.

TALIJANSKI PESNIK I MOTIVI IZ NAŠE ZEMLJE

U Napulju je izišla zbirka pesama pod naslovom »E oggi é lunedi« (»I danas je ponedeljak«) od italijanskog pesnika Paskvala Pinto.

U ovoj zbirci intimnih, senzibilnih i prefinjenih stihova Paskvale Pinto Beleli (koji je talijanski konzul u Zagrebu) daje poetsku sliku svojih osećanja i utisaka iz »prijateljske zemlje«, kako on zove Jugoslaviju. Inspiriše ga stari grad u Zagrebu, Tuškanac, ponoćna tišina i legendarna devojka (Dora Krupićeva) na Kamenitim vratima. Jedna od najsnažnijih pesama u ovoj zbirci nosi naslov »Vladimir Nazor« i posvećena je Braču, rodnom mestu našeg pesnika, njegovim pejsažima i ljudima, kao i atmosferi žalosti na otoku koja je zavladala na vest da je veliki pesnik umro. U pesmi »Sponda istriana« Paskvale Pinto daje prekrasnu sliku Kvarnera, gledanog sa strmine iznad Rijeke.

SLOVENAČKA ZBIRKA PESAMA U AMERICI

U Njujorku je izašla zbirka pesama na slovenačkom jeziku Ane Praček Krasne »Za lepše dni«. U ovoj zbirci pesnikinja je sabrala oko stotinu svojih pesama objavljenih između dva rata po raznim slovenačkim listovima i publikacijama u Americi.

Ana P. Krasna (Krašnja) poznata je američka javna radnica slovenačkog porekla. Rodom je iz Vipave, odakle se, posle Prvog svetskog rata, kad je njen rodni kraj pripao Italiji, iselila u Ameriku sa mnogim drugim svojim zemljacima. Kao uporan samouk, usred teške borbe za život, ona je upotpunila svoje obrazovanje i postala urednik najstarijeg slovenačkog lista u Americi »Glas naroda«, a posle Drugog svetskog rata preuzela uredništvo naprednog »Novog lista«. Sada radi kao član uredništva slovenačkog naprednog dnevnog lista »Prosveta« u Čikagu.

Pesme Ane Krasne nose na sebi pečat vremena u kome su nastale. To je doba velikih ekonomskih potresa u Americi, nezaposlenost, radnički štrajkovi i život malog čoveka. Pesme su pisane sa stanovišta radnika, odnosno američkog malog čoveka, koji usred oštrih suprotnosti i borbi nalazi svoju veru u lepše dane i svoj određeni borbeni stav, imaju jake socijalno deklarativne akcente ali i veoma neposrednih stihova o njujorškim predgrađima.

IRSKI PESNICI DEVETNAESTOG VEKA

Prema pisanju književnog kritičara »Tajmsovog književnog dodatka« — Anglo-irska poezija devetnaestog veka bila je dugo godina zaboravljena, te zato nova knjiga »Irski pesnici devetnaestog veka« koju je sastavio Džefri Tejlor, otkriva jednu značajnu zanemarenu fazu iz književnog stvaranja ovoga perioda«. Ova antologija sadrži pesme irskih pesnika Aligama, Kalanana, de Vera, Fergusona, Kolfilda, Irvina, Mengana, O'Donela i drugih. Zbirka je objavljena u izdanju edicije »Mjuzes lajbreri«.

»DANAŠNJI NOVELISTI AMERIKE

U Americi je nedavno izišao iz štampe veliki zbornik biografija svih novih američkih novelista pod naslovom »Današnji novelisti Amerike«. Knjigu je uredio Hari R. Varfel, profesor Univerziteta u Floridi. Knjiga sadrži kratke biografske podatke, listu objavljenih dela, osnovne teme, pravce, estetske principe i kratke kritičke osvrte na dela 575 živih novelista Amerike. Objavljena je u izdanju »Američke knjige« u Njujorku.

»JUTARNJE PUTOVANJE« DŽEMSA HILTONA

Poznati američki pisac Džems Hilton, autor romana »Zbogom mister Čips«, po kome je pre rata snimljen istoimeni film, zatim romana »Izgubljeni horizont« i drugih, objavio je nedavno svoj novi roman pod naslovom »Jutarnje putovanje«. U ovom romanu, čija se radnja događa »s obe strane Atlantika, a pretežno u Americi«, Hilton prikazuje život i borbu jedne mlade devojke koja je želela da postane glumica. Knjigu je objavila edicija »Litl i Braun« u Njujorku.

INSTITUT ZA SAVREMENU UMETNOST PRIREDIO IZLOŽBU U LONDONU

Institut za savremenu umetnost u Londonu, čiji je zadatak da istražuje probleme savremene likovne umetnosti, kao i da postane središte engleskih likovnih umetnika, nedavno je organizovao jednu izložbu pod naslovom »Britanska umetnost u 1950 godini«. Na ovoj su izložbi izložena dela najpoznatijih britanskih umetnika Mura, Tipera, Nikolsona, Hetvarda, Hitčensa i drugih. Pored već poznatih slikara na izložbi su izložena dela i onih koji su mladi od 30 godina i čija su imena gotovo nepoznata britanskoj javnosti. Pomaganje mladih talenata je upravo i jedan od osnovnih zadataka ovog Instituta.

POMEN FRANCUSKOM GLUMCU LAMBERU

U foajeu pariskog pozorišta Komedi Fransez proslavljena je desetogodišnjica smrti Albera Lambera, jednog od najvećih nosilaca tragičnih uloga u našem stoleću. Tom prilikom je organizovana komemorativna izložba sa predmetima koji se vezuju za život velikog umetnika, kao što su kostimi, razni rekviziti, plakati, crteži, lovorovi venci, fotografski snimci itd. Sve ovo živo je potsetilo publiku na veliki lik glumca, koji je, da bi što ubedljivije glumio, želeo da se u scenama borbe služi pravim oružjem. Taj princip nije samo primenjivao u odnosu na sebe, nego je tražio da ga primeni i njegov »protivnik« na sceni.

MICKJEVIČ MJEČISLAVA JASTRUNA

Krešimir Georgijević

Pred nama je knjiga na čijim se koricama ocrtava bledi lik velikog poljskog pesnika. To nije literarna studija, iako, po proučenom dokumentarnom materijalu, ima osobine studiozno rađene književne biografije; a nije ni roman, iako u dramatičnom životu Mickjevičevu ima dosta elemenata za uzbudljiv roman. Za razliku od prakse »vie romancée« pisac je nastojao da iz svoga prikazivanja ukloni legendu i intrigu, koje obično daju glavnu draž romansiranim biografijama. Tako su neki stvarali od Mickjevičeva života legendu, kao što je slučaj s poetizovanom biografijom sina pesnikova, Vladislava; drugi su opet, kao, na primer, Boj-Želenjski, naročito isticali pesnikove ljubavne istorije. Mječislav Jastrun je u svojoj »dokumentarnoj pripovesti« nastojao da kritički upotrebi vrela — životopise i druga dela biografskog karaktera, izbegavajući pritom poetizaciju i idealizaciju pesnikove ličnosti. On je težio da prikaže pesnika u njegovu vremenu, u društvenim i političkim prilikama njegova doba, tako da su često na prvi plan dolazili istoriski događaji, dok se ličnost povlačila na drugi plan, da bi se posle opet pojavila u novim okvirima i srazmerama. Mickjevič je rođen u doba rušenja stare feudalne Poljske, — njegovo detinjstvo pada u vreme Napoleonove najezde na Rusiju; za vreme njegova prisilnog boravka u carskoj Rusiji dogodio se dekabristički ustanak; uskoro posle toga došla je julska revolucija 1830 i novembarski ustanak iste godine protiv carske Rusije u Poljskoj; onda život u Francuskoj. u rasponu između dva krila poljske emigracije — krajnje društvene reakcije i napredne demokratske levice. Zatim je došao period misticizma i pada, a onda nagao uspon, za revolucionarne 1848, s neuspelim pokušajem stvaranja poljskih legija u Italiji; i najzad, smrt za vreme Krimskog rata, u Carigradu. Pola veka neobično sudbonosnih društvenih i političkih događaja i prevrata, a u njima buran i dramatičan život jednog velikog pesnika i borca za oslobođenje porobljene otadžbine. Jasno je onda zašto se Mickjevičev život ne može redukovati na izvestan broj ljubavnih drama, zašto se mora prikazivati u čitavom istoriskom okviru. Jastrun je pripovedač i pesnik, ali je i esejista i književni istoričar; s tim osobinama, on je mogao da postigne »jedinstvo pričanja i komentara, spoj književnog eseja s dokumentarnom pripovešću«. On je otkrivao samo one korake Mickjevičeva života, za koje je zbilja nalazio stope i tragove, a u usta pesnikova stavljao je samo one reči koje je nalazio u pismima ili u verodostojnim izjavama savremenika.

Interes naše čitalačke javnosti za velikog poljskog pesnika oduvek je bio živ i velik. Mickjevič je pesnik slobode, iznad svega; on je opevao stradanja poljskog naroda, poljske omladine posebno, pod jarmom carskih zavojevača; opevao je težnje poljskog naroda za oslobođenjem.

★

Jastrunovo delo preveo je prof. Julije Benešić; iz njegova je pera nedavno (1948) izišao i pesnički prevod revolucionarnog dela Mickjevičeva, »Dziada«, nedovoljno zapažen i ocenjen od naše kritike. Kako pisac sâm kaže, on se služi često skraćenicama i aluzijama, računajući s time da će »osetljivi slušalac«, koji poznaje dela Mickjevičeva, sâm ostalo »dopevati«. Zaista, poljski iole obrazovaniji čitalac, kojemu je Mickjevič tako reći prva i poslednja lektira u životu, od osnovne škole do groba, lako će razumeti ponekad familijaran način tretiranja Mickjevičevih dela i drugih poljskih stvari. Međutim, prevodilac Jastrunova dela nije dao ni reči komentara, on je čak izvesne stvari prevodio poljskim terminima, koji kod nas znače nešto drugo ili ne znače ništa. Zato je mnogo bolje postupio Stjepan Musulin kad je u prevodu »Praha i pepela« Žeromskog davao, možda katkad isuviše opširna, ali veoma korisna istoriska i geografska objašnjenja. Delo Jastrunovo ne bi izgubilo ništa od svoje aktuelnosti, da je izdato s manje žurbe, a u savesnoj obradi. Mislim da su i prevodilac i redaktor Dobriša Cesarić učinili propust koji se lako mogao otkloniti.

Pitanje načina prevođenja i jezika prof. J. Benešića posebno je pitanje. Po mom mišljenju, jezik prevoda nije dovoljno korektan, i to će otežati čitanje ove zanimljive knjige. Prof. Benešić odlično zna poljski jezik — on je, verovatno, naš najbolji znalac poljskog jezika; preveo je dosada čitavu jednu biblioteku knjiga, manje više, sva znatnija dela poljske književnosti. S punim poštovanjem prema kvantitetu prevedenih dela, ja bih, u pogledu kvaliteta tih prevoda, rekao da u njima ima nedostataka, koji su rezultat žurbe s kojom prof. Benešić daje svoje prevode. Meni se čini da on prevodi isuviše brzo, da ne kontroliše dovoljno, sve u nekoj nemarnoj hitnji; on ne radi dovoljno dugo na svom prevodu. Otuda u njegovu prevodu ima mestâ koja nisu tačno prevedena, i mestâ koja nisu dobro rečena hrvatskim ili srpskim književnim jezikom. Iznosim to pred čitaoce, ne umanjujući pritom značaj prevodilačkog rada prof. Benešića i njegovu ulogu u produbljivanju kulturnih veza između poljskog i naših naroda.

Mickjevič je 1819 god. završio univerzitet u Vilnu, pa je postavljen za nastavnika srednje škole u Kovnu. U poljskom jeziku, nastavnik i učitelj znači »nauczyciel«, a »profesor« je samo profesor univerziteta. U konkretnom slučaju, »nauczyciel« treba prevesti s »nastavnik« (profesor), a ne učitelj, kako to čini prof. Benešić; isto tako, nešto dalje, nije »učiteljsko namještenje«, nego »nastavničko (mjesto)«. — U prevodu stalno čitamo poljsku reč »carat« u značenju carizam, carski režim (ruski); ta reč ne postoji kod nas. Isto tako, učenik Kantov nije »kantist« (tako u poljskom), nego »kantovac« ili »kantijanac«. — U prevodu je rečeno da je otac Marilin »maršal Vereščak«; čitalac će, bez sumnje, pomisliti da je on bio oficir, a nije, on je vršio je-

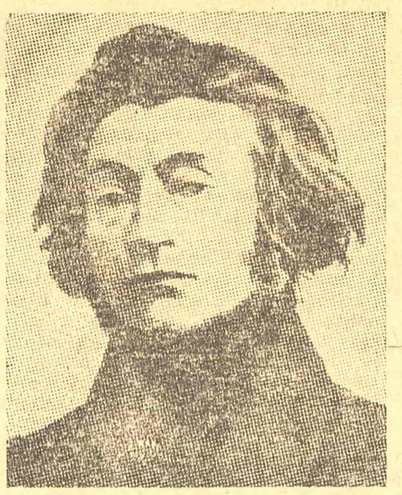

Adam Mickjevič

dnu uglednu plemićku funkciju. — Koliko će kod nas čitalaca znati šta je to »kongresno plemstvo«? Tj. plemstvo u biv. Kongresnom kraljevstvu, tj. onom delu Poljske koji je po odluci Bečkog kongresa, 1815 god., pripao Rusiji! Naš čitalac ima uz reč »kongresni« sasvim drugu asocijaciju! Slično je tako s pojmom Centralizacija (»Centralizacija se nije mogla pomirifi s činjenicom ...«; 449). Ko ne zna da ta reč u tekstu znači centralno rukovodstvo Demokratskog društva (a to u knjizi nije rečeno), neće razumeti značenje tog izraza, nego će mu sasvim prirodno, davati uobičajeno značenje načina upravljanja državom. — U poljskom tekstu stoji »liniski vojnici«, a tako prenosi i prof. Benešić; kod nas postoji izraz »liniski brod«, ali vojnika takvog nema; reč je o vojniku redovne, regularne vojske. — Kad se Mickjevič nešto sporečkao sa ženom, »izrodila se svađa« (u poljskom »awantura«); pogrešno je prevedeno: »Planula je afera«. — Jastrun je pogrešio načinivši od Juzefa Bohdana Zaleskog, pesnika, dva lica — Juzefa i Bohdana; i prevodilac tu greši. Mislim da se ta greška mogla izbeći na drugom mestu: Mickjevič piše Zaleskom i trećem licu: »Jesliby Jozef co twego dla mnie skopiował...«; u prevodu: »Ako bi mi, Jozefe, mogao šta svoje prepisati ...«, a ne kako prevodi prof. Benešić: »Kad bi Jozef nešto tvoje za mene prepisao...«, tj. Bohdan treba da kaže nekom Jozefu da nešto njegovo (Bohdanovo) prepiše! — Kad je Mickjevič u Vajmaru došao Geteu u posetu, kao prijatelj pijanistkinje Šimanovske, poznanice Geteove ,stari savetnik je vrlo ljubazno dočekao mladog pesnika, s duhovitom frazom o Šimanovskoj, a potom je rekao pesniku: »Znam, vi ste najistaknutiji poljski pesnik. Koliko vam je godina?« Mislim da ne bi bio ljubazan kompliment, da je Gete rekao Mickjeviču onako kako prevodi prof. Benešić: »Znam, vi ste najobičniji poljski pjesnik ...« — Kad su Kavenjakovi vojnici pobili tri hiljade zarobljenih radnika, u pariskim salonima raspravljalo se »o opasnosti od proletarijata«; prevodilac kaže da se raspravljalo o »proleterskoj sigurnosti«. Malo dalje, čitamo kako se nad Pariz spustila noć, »sudbonosna za mnoga ljudska bića«; prevod: spustila se noć, »proročište za mnoga ljudska bića«(??)

Ima dosta fraza i obrta koji nisu u duhu našeg jezika, nego su obično bukvalan prevod s poljskog. — Mickjeviču hoće drugovi da pomognu kao nekim »hladnim oblozima«; u prevodu čitamo: »s povojima hladne vode«. — Kad je umro Mickjevičev otac, »gospođa Barbara pokrila je rukama lice«; u prevodu: »zastrla je rukama lice«. — Starac je govorio »loše beloruskim jezikom«; u prevodu: »lomljenim beloruskim jezikom«. — U litavski zakutak stadoše stizati »odjeci romantike«, a ne »jeke romantike«, kako čitamo u prevodu (reč jeka neobična je u množini). — U doba Sv. alijanse množili su se klubovi buntovnika protiv »društvenog poretka, protiv tiranije vladâ« (evropskih); u prevodu čitamo: »protiv vladinih tiranija«. — U »Dziadyma« (i u Jastrunovoj knjizi) dolazi stih: »Pramen kose) mekan iz njene pletenice«; Benešić prevodi: »Zaveži jaj mekan ...« — Jankovski se u istrazi preplašio »i počeo odavati (uvlačiti) drugove«; u prevodu čitamo: »i počeo umakati drugove.« — Puškinova poema nije »Bakreni jahač«, nego »Bronzani konjanik (jahač)«.

Dao sam tu samo jednu pregršt jezičkih nepravilnih fraza; njih bi se moglo još dosta napabirčiti u prevodu prof. Benešića. Ovamo spada i čitav niz reči koje su neobične u književnom jeziku — neke od njih ne poznaje ni veliki Akademijin Rječnik. Na primer: domjenak (tj. ljubavni sastanak), slitno (mesto tečno), gvalja (um. loptica), posoblje (um. nameštaj), furešec (paradni kočijaš, nem. Vorreiter; te reči nema ni kajkavski Rečnik Belostenčev), pjesničenje (tj. bavljenje pesničkom veštinom), pjesničarski, »mjesto ročenja« (tj. mjesto sastanaka, zakazano mjesto), mazda (um. vojnička plata), tarac (um. trotoar, pločnik), šenut (vulgarno; um. pomerio pameću ili sl.), na harmak (nema ni u Akademijinom Rječniku, ni kod Belostenca; prema poljskom tekstu, »po izgledu«) itd.

Sve to čini da Jastrunovo delo o Mickjeviču, koje daje toliko izvanrednih pogleda i novih vidika na život i stvaranje velikog pesnika, nije dovoljno pristupačno i prijatno za čitanje, kako bi bilo da je prevod raden s više jezičke korekcije. No pored svega toga, ono zaslužuje pažnju i interes naše javnosti, jer je u pitanju jedan zaista veliki pesnik i umetnik, koji će nam omogućiti da jasnije sagledamo i mnoge stvari u sadašnjosti, u kojoj se tako malo poštuju — u odnosu prema našem narodu i zemlji i inače — veliki slobodarski principi za koje je Mickjevič živeo, borio se i svoj život položio.

(Odlomak)

Partiji za godišnjicu ustanka

U meni vrije krv predaka mojih
što nikad nisu robovati htjeli,
junaka znanih i neznanih, kojih
još i sad kosti razbacane leže
po brdima i dolinama, spomen
još i sad živi, a grobovi bijeli
prisoje kite osmijehom i tugom
uvele boli, boli vječno svježe.

Tko će me smaći s ovog vjetrometa
sa sive stijene suncem užarene
s vrhunca gore vidika slobode
gdje moja puška i pjesma do neba
ori i ječi, ravnicama svijeta
moj ponos sije, gdje otrovne zmije
čekaju nogu uljeza, gdje vode
obijesno kolo oblaci i sjene,
osveta strašna gdje u mraku vreba.

Sitne su brige i život i muke,
stoljetnim putem kojim narod ide
prolaze ljudi i carstva, sudbine
čudne su bile, satkane od straha
mladosti tužne i radost, na ruke
nikad nam nije hljeb pao bez krvi
nikad nam nisu proljetne širine
svijetlile djeci bez sjena, bez bijede
uvijek smo bili zadnji gdje se slavi
uvijek smo bili gdje se gine prvi.

I tu smo! Uvijek spremni kao juče
ko svakog puta kad oluja prijeti
svi kao jedan, čelik saliveni
nabita puška, kugla od olova.
Voljom su našom rušene planine
snagom je našom procvao i kamen
dušu smo svoju od ognja i smijeha
ulili mrtvim stoljećima, slova
zakletve naše ispisali krvlju
i znojem tvorca od mora do neba,
u svakom stvoru i u svakoj stvari
novi smo život pokrenuli. Plamen
velikog srca u grudi nam gori.
Sloboda naša ako žrtve treba
tu smo. Ko jedan. I danas ko juče
ko svakog puta kad oluja prijeti
spremni za život živjeti i mrijeti!

Zdenko ŠTAMBUK

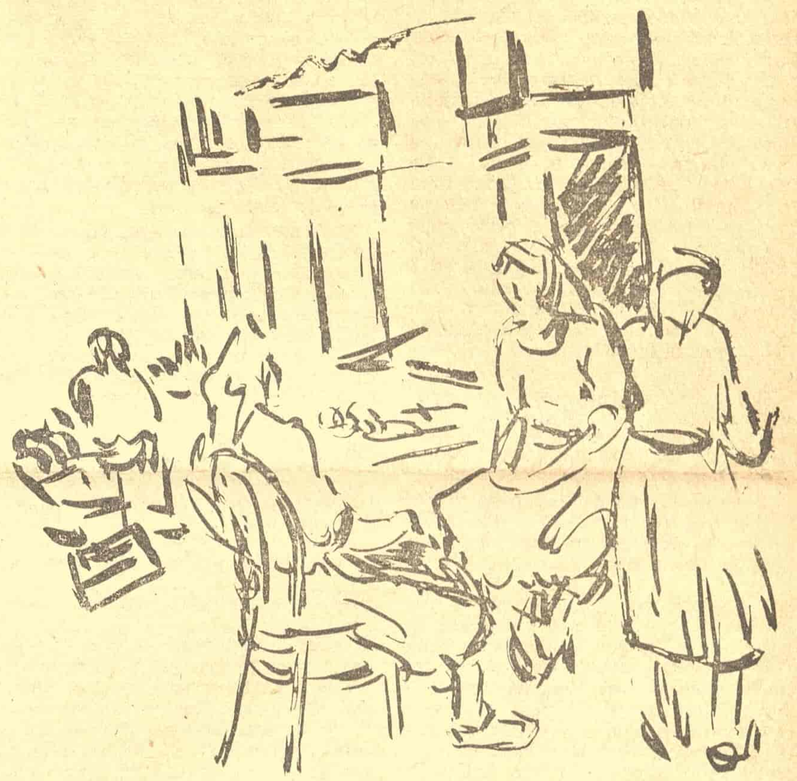

Kosta Hakman: Žene iz Jasebica

Janko Đonović

MOZBURŠKI DNEVNIK

(Odlomak)

Potkraj rata, početkom 1944 godine, vladalo je čudno stanje i raspoloženje u stalagu ratnih zarobljenika i civila u Mozburgu. Praskozorje se bijelilo, sloboda se naslućivala, a utučenost jednako nije iščezavala sa lica napaćenih ljudi. Pa i oni jaki, koji su u sebi osjećali snagu i jasno vidjeli da je pobjednički kraj rata nad sada već puklom Osovinom bio blizu, nijesu se mogli otrgnuti utisku da se nešto iza brda valja protiv njih i da ih to nešto može smrviti prije nego dođe sloboda.

U stalagu VII A, na uskim parcelama i tijesnim barakama gdje su živjeli Jugosloveni, vladao je strah i trepet od zaštitno interniranih četničkih oficira sa Banjice, povezanih sa starim zarobljeničkim Povjereništvom, na djelu odanom Njemcima a na riječima Saveznicima. Ova legura starih i novih »gefangena« progonila je svakoga ko nije bio po njihovoj ćudi. Njihova vojnička egzekutiva bili su Njemci kojima su redovno dostavljali svaku iole slobodnije izgovorenu riječ u logoru, a ekonomska baza i sredstvo svake vrste, paketi Crvenog krsta, poslije propasti Italije pristizali redovno i u sve većim količinama. Ove pakete monarhiska mustra koja se nalazila na upravi »srpskih zarobljenika«, pošto se ovdje jugoslovenstvo smatralo partizanskom propagandom, dijelila je izobila svojim jednomišljenicima i došaptačima, a ostalima davala po jedan paket mjesečno, starajući se pri tome da se što prije otpreme na radne komande po Bavarskoj. Jedan dio uspijevali su uvijek da pošalju na takozvane štraftkomande gdje se radilo i živjelo pod direktnim nadzorom vojske i gestapovske policije. Na ove komande pune opasnosti i zamki svake vrste, otpremani su komunisti, u širem smislu partizani i pošteni i rodoljubivi stari zarobljenici koji su se bili zajeli do krvi sa Povjereništvom zbog njihove krađe paketa i direktnog služenja Njemcima.

U barakama je vrilo kao u košnicama. Na tako uskom prostoru disalo je zajedno toliko različitih naravi, protivurečnih interesa, političkih protivnika. Legura četničkih oficira sa Banjice i Povjereništva počela je pojedine otpornije grupice da nabija u zatvor pomoću gestapovca Milera, obradovanog paketima Crvenog krsta kao da je bio i sam zarobljenik. U stalaškom zatvoru miješali su ih sa Rusima koje su najčešće iz tih ćumeza transportovali za Dahau. Zatvorenici su izvođeni po jedan sat dnevno u šetnju između baraka i klozeta, ograđenih u žicama posebnom žicom. Uz ispijene, neobrijane redove, vodili su obučene vučjake koji bi za najmanje remećenje pod konac složenog stroja uvaljivali svoje oštre, blistave zube u modre i mršave zarobljeničke butine. Za to vrijeme glavnom linijom stalaga, iza zatvorskih žica, prolazili su oficiri — činovnici u njemačkoj komandi, u šik prekrojenim uniformama, u američkim i engleskim košuljama, sa djilkoški nakrivljenim šajkačama. Na licu im je titrao siguran smješak situiranih ljudi koji su se ovdje snašli, oni znaju da zavedu red među svojima kada to treba. Još kad bi imali punu vlast, vidio bi logor kako bi oni u organizaciji i u unutrašnjoj disciplini u ponečem prevazišli i same Njemce. Najzad, nije sramota od Njemaca ni naučiti sve to. Oni, brate, jesu neprijatelji, ali svaka im čast, sprovode sve gvozdenom voljom, rulju ne trpe. Među njima se naročito isticao jedan policajac doveden sa Banjice, zvani Cigo, koji je u barakama mnogo pričao o Draži Mihailoviću i direktno se pretvorio u njemačkog špijuna. Čak je i svoje odijelo počeo saobražavati njemačkom: kad kiša pada nose njihov kišni ogrtač. Ljudi ne mogu iz baraka da razaberu da li to dolazi kod njih neko od Friceva sve dok se njegova drska i samozadovoljna njuška ne pomoli ispod kapuljače.

Među zatvorenicima ima raznih vrsta »prestupnika«. Pored Rusa koji su tu došli najčešće zbog bjekstva (pojedini su uspijevali da se provuku i iščeznu kroz kanalizaciju) bilo ih je optuženih zbog širenja komunizma, zbog tuča sa bavarskim paorima, zatim zato što su imali posla sa njemačkim ženama koje baš nijesu dijelile nacističko shvatanje o rasnoj čistoti Germanaca. Red se klatari, gega na stazi dugačkoj pedesetak metara. On je i po uniformama i po svemu drugome jedna čudna i neuhvatljiva mješavina. Red bi se časkom raspao i osuo da ga ne ujedinjuje, steže i u strŏju drži jedan krupan sprovodnik sa vučjakom. Oni stupaju po taktu kao da su zajedno svršili kakvu prusku podoficirsku školu. Kada se zatvorenici vrate sa, ipak, čistog zraka i ravničarskog vidika preko žica opervažnih vrbama u daljini, poliježu u ćumezima na isprovaljene slamarice, pune još samo prašine od slame. Otvore se unutrašnji ventili; ljudi počnu jedan drugome da pričaju sve ono što je nekada pretstavljalo sadržinu njihovog života i neskrivene nade da će opet doći do toga. Poneki se skupčali, uvukli i dah u sebe, bojeći se da ih Njemci ne otpreme za Dahau zajedno sa Rusima. Tamo ubijaju ljude kao divljač i spaljuju u krematorijumu...

— Da nije samo ove zajednice sa njima, nečemu bi se čovjek i nadao — uzdišu narednik Gornjak i Blagoje »sanitet« koji su dovedeni ovdje, izgleda, zato što su se zamjerili Cigi i Povjereniku. Jaoj, majko moja, gdje da ih bace zajedno sa Rusima i partizanima, njih stare zarobljenike »zaštićene« Ženevskom konvencijom! Oni pronalaze društvo i jednomišljenike u onima koji su ovdje dopremljeni zbog žena, a od ostalih se otuđuju i začaurivaju u svoju zebnju i plašljivost.

— Vi ste se bar omrsili, alal vam vera, a mi ni krivi ni dužni glavom da platimo!

— Bolje je biti kao vi nego politički kao što smo mi — nervira se Gornjak, i, ne videći nikakve jasne perspektive za sebe, duva dugo na usta i liježe.

Gornjak tako leži danima na svojoj slamnjači kao da je prilijepljen za nju. Boluje zato što je dospio u zatvor — kako to da na vrijeme ne uzme pamet u glavu, nego se ponekad šetao i sa ovima što dolaze iz Bosne i, naravno, raspitivao ih za prilike u Jugoslaviji, bogme kao za svoju zemlju. Doduše, on je bio jedan od onih podoficira koji je znao pomalo namigivati i onima koji su se zamjerili Povjereništvu, što idu na štraft-komande, ali opet nije ni sanjao da mu se moglo nešto ovako dogoditi. Leži, ne bijeli zuba ili se ponekad sašaptava sa mladim Njemcem rekonvalescentom, izgubljenog oka na Istočnom frontu, koji otvara i zatvara barake, miteći ga paklicama cigareta i čokoladom iz paketa — da dostavi Cigi i kompaniji da je on, brate, njihov čovjek, nego neka ga izbavljaju iz ovoga pakla. Gornjak neće da počisti smrdljivu prostoriju u koju leže kada na njega dođe red. Obično bi to za njega činili, ako se ne može kako zabušiti na račun ostalih, Blagoje »sanitet« i Aca Ciganin. Jednoga dana pravnik Đoka je prasnuo na ovakvu podoficirsku uobraženost:

— Mogao bi ti, narednиče, da počistiš đubre ispod sebe. Kad mogu ja, možeš i ti.

— Ja sam podoficir, to pripada redovima. Što vi čistite, to se mene ništa ne tiče.

— Ama, ja ću, ljudi, ne svađajte se! — vatao je za metlu Aca Ciganin, nadajući se da će nekako, preko Gornjaka, i on izići u stalag da kao Ciganin ne stigne s Rusima taman u Dahau. Aca je bio mali, debeljuškast, sa priličnim trbuščićem stečenim od logorske trgovine artiklima iz paketa, očiju i brkova crnih kao vran. Imao je na sebi svilenu pidžamu, svučenu sa talijanskih oficira za dvije konzervirane američke paštete i nekoliko paklí cigareta marke »Česterfild«. Kad su ga prije neki dan ugurali u zatvor, plakao je, zvjerajući očima u Ruse i pravdajući se da mogu svi čuti kako nije ni za što kriv, kako ne može čak ni da se sjeti zašto je zatvoren.

— Ama neće biti, Aco, da si ti nevin kao jagnješce božje a mi pa krivi i za nas i za tebe, — govorio bi mu

»LJUDI« MILANA KONJOVIĆA

POVODOM IZLOŽBE U UMETNIČKOM PAVILJONU U BEOGRADU

Oto Bihalji-Merin

Slikar Milan Konjović nazvao je svoju izložbu »Ljudi«. To su naročiti ljudi, čudnovati ljudi, seljaci, zanatlije i građani, različiti po svojim posebnostima, no ipak takvi da im se mogu dati sva imena, ma da se ustvari mogu naći jedino u besputnom i ekstatičnom predelu umetnikovih snova.

Spoljašnja stvarnost čoveka, ma kakvo mu se ime dalo, ribar iz Cavtata ili sejač, ministrant ili ludi Joška, profesor ili studentkinja, ranjeni svinjar ili šinjorina Deša, samo je povod i ishodna tačka. Sa te obale dokučivog života otiskuje se umetnik i stvara čoveka i pejsaž po svojoj vlastitoj meri i svom unutarnjem zakonu.

Konjović nije epigon. Ulazeći u izložbenu prostoriju i misleći na Lov — iz Korinta i Ruoa, Gogena i Van Goga, Kokošku i Matisa, osećamo da su Konjovićevi likovi, oblici i boje samo sestrinska sredina epohe kojoj i Konjović pripada. Iste težnje i instinkti epohe inspirišu i njegovo delo.

Konjović je akorde vremena orkestrirao na svoj vlastiti način, na način u kome odzvanjaju srpska i specifično vojvođanska sudbina i pejsaž. Ali, pri tom su u njegovom slikarstvu sadržani svi oni elementi dekompozicije koji su karakteristični za ekspresivno slikarstvo. To je pravac koji ustaje protiv tehniziranja umetnosti, stoji u suprotnosti sa akademizmom i naturalističkim žanr-pripovedanjem i crpi iz vrela instinkta i snova.

Već po Prvom svetskom ratu i u međuvremenu između Prvog i Drugog proživeli smo velike potrese u carstvu umetnosti. Umetnici su sagledali poljuljanu osnovu ekonomske, socijalne i etičke stvarnosti. Videli su umetnost okamenjenu i usmrćenu u spoljašnjoj tehničkoj savršenosti. Savršenost narativnog racionalističkog objektivizma u slikarstvu izgledala im je prepuštena domenu fotosočiva. Nakon razvitka od Altamire do Rembranta, od Goje do Manea, nakon perioda umetnosti koji je na platnu ukrotio pokret i difuznu svetlost, koja je prodrla u dubine i skrovitosti ljudske duše, mnogim umetnicima izgledalo je da je inventar spolja sagledanih objekata iscrpljen za umetnost. Tako se dogodilo da su se mnogi umetnici sve više udaljavali od prikazivanja konkretnog sveta, da su u svojim delima napuštali vidljiv i logički definisani objekt. Tu je umetnost dospela do granice samorastapanja, do praga vlastite negacije.

Ekspresivno orijentisana umetnička generacija koja je dolazila od fovizma nije težila odvraćanju od prirode, već odvraćanju od njene spoljašnosti. Htela je istinitiju prirodu, dublje shvaćenu, obimnije koncipiranu, koja bi pod naturalističkom istinom površine formulisala dublje veze. Ustala je protiv površnog pozitivizma tehnizirane umetnosti ali je mnogostruko potpala pod uticaj površnog iracionalizma.

Van sumnje, posetilac-laik, u prvi mah, posmatraće sa čuđenjem, pa možda čak i sa nelagodnošću, slike koje ga sa ukočenošću maski gledaju sa zida.

To je nepoznati jezik, zemlja boja i oblika u koju se još nije ulazilo a koja traži privikavanje i misaonu spremnost pa da se otvori. Mi ne kažemo da se te mračne i tragične patničke maske kreature mogu dopasti slučajnom posmatraču. Gledalac koji je dosada malo video trebalo bi da pokuša da za pastozno nemirnim potezima te blistave kičice otkrije jedinstvo stila, zaobljenost duhovnog stava. I tek posle izvesnog kraćeg vremena možda će mu koja od slika prijateljski progovoriti.

Milan Konjović spada u umetnike koji svoje delo grade iz elemenata boje. Spretnost i virtouznost da jedino sredstvom boje dospe do dramatičnog uzdizanja i vizinerske patetike govore o mogućnostima koje slikar Konjović nosi u sebi. Predmeti i mesto, materija i oblik menjani su, transponirani. Jedino boja preovlađuje i triumfuje. Njome Konjović izražava sve što oseća i misli.

Konjović koji je u mladosti studirao slikarstvo prvo u Pragu, a potom mnogo godina u Parizu, doneo je otuda pobude za stil i problematiku svoje umetnosti. Malo je kod nas slikara blistavije snage boje i neobičnijeg nijansiranja. Buktanje ljubičastog i

Milan Konjović: Ministrant

hromno-žutog, jasno-zelenog i azurno-plavog prema noći crnih kontura, podseća nas na lepotu starih crkvenih prozora. A možda je u tome i tajna čežnja umetnika da slika na blistavom i prozirnom materijalu stakla.

Na ovoj izložbi Konjović nije prikazao svoje slike seoskih i poljskih pejsaža. U tim slikama je sadržana specifična atmosfera seljačkog i malogradskog života Vojvodine. Plava pustinja noćnih ulica, usamljenost i tama sela, onakva kakva je od iskona, polje sa poređanim plameno-žutim snopovima pod mračnim zgrudvanim nebom, seoska ulica blaga, mrko-siva u večernjim bojama i kuće koje kao da imaju duše i da kriju u sebi mnogo prošlosti.

Od tragične dramatike njegova skala vodi ka nijansiranom lirizmu. Pokušava da zahvati iz narodnih vrela umetnički uobličavajući i nastavljajući tradiciju seljačkog nasleđa u boji i obliku u folklorističkom šarenilu.

Konjović rado povezuje svoje slike krajeva sa ljudskom delatnošću. Isto onako kao što rastenje plodova i drveta vangogovski dramatično oseća, pokušava da nacrta i temu ljudskog rada i ljudskog života u unutarnjoj vezi: ljudi na radu, pri piću, kod igranja karata, u zarobljeništvu. Lica patnje, dokolice, jednostavnosti i usamljenosti. Vrata koja uvode, ali postaju tamnica. Sveće gore u ruci, gore u crkvi i osvetljavaju čoveka koji kreće u neizvesno, traži i luta.

Široki potezima, punim krivina, i gogenovski elementarnim bojama slika Konjović sejača, kao što bi slikao ikonu: seljak, koji nosi torbicu sa semenom, opaljenog lica, usta razvučenih u širok tajanstven osmeh, osenčen velikim slamnim šeširom sličnim oreolu. Teške radničke ruke bacaju seme u zemlju. Ta simbolička slika prikazuje seljaka u njegovoj uskoj izolovanosti, seljaka kakav je bio i koji još nije prekoračio prag naših dana.

»Čira« u plavom, sa ružičastom kravatom, sa dugmetima što blistaju na kaputu i na belom prsniku. Sedi u naslonjači, siguran u blagostanju, na jasno-plavoj osnovi, sa snažnim rukama koje su grabile dok je bio mlađi, a koje su sada pune svega.

U imućni svet spadaju svakako i tri dame u loži. Mlada, desno, puna telesnosti, svetla, kao kredom napudrana, sa hlorofilno-zelenim odblescima, udubljena u pozorišnu igru i svoje želje. Obe starije, građanski svečane, već nešto rezignirane. A u poleđini čovek sa naočarima i mladić, vitak elegantan, sa licem presečenim rubom slike. Plavo vela leve dame ponavlja se u odeći srednje i najzad u pozorišnom dogledu na balustradi, koji svakako manikirana ruka katkad podiže do očiju, da približi sliku scene, daleko sa pozornice, koja nije više teater od ove čestice života u loži.

Prosjacima na groblju nazvao je slikar stare žene i ljude, slične vešticama, sa rukama obolelim od gihta, koji požudno-radoznalo ili zlurado zureći stoje kraj groba, svakako očekujući jelo ili milostinju. Levo slika je ograničena čvornovitim drvetom, sličnim ovim sredim ljudima i ženama. Jeziva skupina, ali možda sa previše elemenata karikature da bi mogla dovoljno duboko uobličiti unutarnju viziju ovih ljudi već bliskih grobu.

Fragmentom jedne kompozicije naziva slikar studiju žena sa svećama u ruci, sa ucveljenim, bolno rezigniranim licima. Studija za veliku buduću kompoziciju pogreba.

»Sveštenici« naziv je jedne slike. Tri duhovnika u prednjem planu, možda u kapeli, možda u idenju na pogreb. Srednji sa kao vino crvenom biskupskop mitrom, sličnom karnevalskoj kapi; duhovnici drže mesnate ruke na trbuhu, preko jasnih površina boje košulja, u istinitoj ili zanatskoj predanosti molitvi. U zadnjem planu neizrazita, rasplinuta lica onih koji za njima idu.

»Ministrant« naziva se dečko sa crvenim okovratnikom i narukvicama. Boja kaplje nad svetlom ministrantskom odećom i blista kao vino. Dečko, zanesen svojim metafizičkim zadatkom, sa veselim limunasto-žuto-plavim čuperkom stoji na osnovi plavoj kao more. Lako površinski naslikan sa prelazom u dekorativno.

Skučenim životom u teskobnom prostoru živi »Starica u kuhinji«. Tajanstveno, kao u bajkama, padaju providne senke pastelne krede. Starica, na stolici, između kuhinjskog ormana i stola, plete i misli, i seća se. A lonci poređani na zidu, crveni, bakarni i plavi emajlirani, zdela nad glavom, papuča koja koso leži preko noge, utkani su u monolog i u sećanje.

»Ubogi Lovra« ime je dečaka koji, postavljen pred jedniri crvenim ćilimom, prikazuje tupu prostotu Simplicisimusa. Sa koso postavljenim nogama, sa ružičasto-ljubičastom bojom košulje i hlača, koje kao da se prozi-

ru, sa licem tupo okrenutim svetu, gleda kao da pita: zašto?

Još »Tri dečaka«, u jasnom papirno plavom, blago ružičastom i nežno-zelenom kao trava. Lica neizražena, još nejasna, možda malo prkosna, tanki detinji udovi, kratko potšišana kosa, grupa koja obrazuje piramidu. Sa nezaposlenim rukama sede na klupi pred sivim školskim zidom.

Veselije su »Studentkinje«. U svetlom prostoru sede za stolom, leti, kod otvorenih prozora kroz koje pejsaž atmosferično prodire. Staromodni zidni sat otkucava doba našeg detinjstva. Gledaocu godi jasna harmonija, jednostavnost ovog vedro letnjeg enterijera.

Pedeset i tri takve slike, uglavnom u ulju, a neke u pastelu, govore o intenzitetu i životnoj snazi, fantaziji i mnogostranosti slikarevoj. Ne može se, a da se obe slike velikog formata sa tematskim akcentom, »Žrtve godine 1941« i »Fašisti streljaju«, ne obeleže kao slabije. One imaju u sebi nečeg prigodnog, brzo zabeleženog i još u duši nesavladanog i neosvetljenog. Umetnik to zna i kaže: — To su dokumenti. Beleške iz vremena užasa, ideje za monumentalne slike. Nisam hteo, a da ih ne izložim.

Je li to staro vreme, je li to novo vreme, koje slikar Konjović opeva svojim bojama? Ali vlast nad tim bojama, čije barokne stupnjevitosti sadrže toliko snage, lako odvodi na granicu površnog i dekorativnog. Van sumnje, mnogo je tužnih melodija, mnogo mračnih vizija u tom čovečanstvu, koje umetnik slika. Plamena i srčana je boja. Ona probija strah, prosijava tamu i govori da se čovek i umetnik koji tu stoji između svetova i vremena bori za svoju istinu

U čemu nalazimo specifičnu snagu slikara Konjovića kada ga posmatramo u kolu slikara srodnih njegovoj umetnosti? Ekstatično barokni potezi četkice slikara Oskara Kokoške u portretu dublje tumače dušu. Nagonski blistavi crtež u boji van Goga za spoljnim žarom boja sadrži žar duše. Matisove dekorativne površine imaju više gracije i dublju životnu radost. Kod Ruoa sudbinski tragična crna kontura ima simboličnu snagu tamnice koja okiva blistave boje unutarnjih duševnih koncentracija. Milan Konjović ima svoju vlastitu varijaciju. Njeni korени su u slovensko-seljačkoj zemlji i on ih uobličava na nov način i sa disonantnim tonovima modernog instrumentiranja.

— Preduzeo sam da slikam naše ljude u njihovoj okolini. Ne ljude, prosto, već ove ljude, pod ovim stepenom geografske širine, pod ovim nebom, na ovoj zemlji.

I dok govori, stoji pred nama onakav kakvog ga vidimo na njegovom autoportretu. Skeptičan, nešto ispitivački, zamišljen. Usta s lulom odaju opreznost i zakopčanost, radost uživanja i gorčinu. Samosvesno gleda taj autoportre sa zida. Kao autoportreti mnogih drugih umetnika, koji su pokušavali da formulišu svoje ja, i ovaj kao da kaže: — Ništa nije teže no biti umetnik, pa ipak bih se pomirio sa svim teretima, svim lišavanjima i gorčinama za jednu sreću: da slikam.

Slavko JANEVSKI

PRVIOT PROLETEN DEN

Utrovo, rumeno momče,
v kosi so sončevi zrakoi,
nekako plašlivo dopre
prozirno lice na džamot.
Da ne go isplašam, vednaš
gi sklopiv očite mlako,
a toa poleka vleze i legna na moeto ramo.

Utrovo, proletno čedo,
so zrak i bagrem me opi,
vo mene, kako vo izvor,
se ogleda neboto sino.
Podzirnav krišum i vešto
trepkite časkim gi sklopiv,
a toa, utroto mlečno,
me seti vednaš na sinot.

Od negde kako da začuv
poznato glasče kaj redi:
»Tatko, fati mi zvezda,
na race zrak da mi sleta ...
I mesec sakam da imam,
so mene v soba da sedi,
slikički koga ke gledam
so fener toj da mi sveti!«

Se setiv kako me moli,
so sjaj pod trepkite meki.
»Donesi večer so grstoi
ptici i proletni cvetoi ...«
Začuden ostanav malku —
Kraj mene gazejki leko
Utrovo, v pokrivka zlatna
denes na sinot me seti!

BELEŠKE

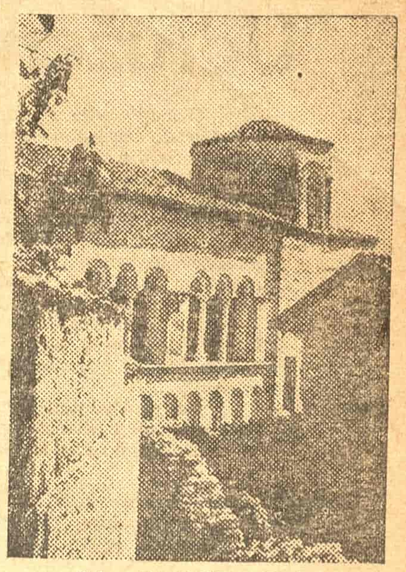

Crkva Sv. Sofije u Ohridu

ZAŠTITA ISTORISKIH SPOMENIKA U MAKEDONIJI

Stručnjaci Zavoda za zaštitu kulturno-istoriskih spomenika Makedonije, otpočeće u maju ove godine radove na restauraciji crkve »Svete Sofije« u Ohridu, koja je jedna od najvećih kulturnih i istoriskih spomenika Makedonije iz XI veka. Konzervaciju starih freski i ikona izvršiće likovni umetnik Zdravko Blažić sa grupom svojih asistenata, a restauraciju stare građevine poznati građevinski majstori pod rukovodstvom arhitekte Borisa Čipana, direktora zavoda za zaštitu kulturno-istoriskih spomenika.

KNJIŽEVNIK ERVIN ŠINKO ODRŽAO JE NEKOLIKO PREDAVANJA U ŠVAJCARSKOJ

Prilikom svog nedavnog boravka u Švajcarskoj naš književnik Ervin Šinko održao je niz predavanja o našoj zemlji u Cirihu, Šafhauzenu, Vinterturu i drugim mestima u Švajcarskoj. Za Šinkova predavanja vladalo je veliko interesovanje među kulturnim radnicima i umetnicima. Njih je naročito interesovao kulturni život u socijalističkoj Jugoslaviji.

Švajcarski književnici izrazili su želju da što bolje upoznaju život i prilike u Jugoslaviji i žele da u našu zemlju dođe grupa švajcarskih umetnika i da Švajcarsku posete naši književnici. Švajcarski književnici takođe žele da se dela naših pisaca prevode u Švajcarskoj a njihova dela kod nas.

KNJIŽEVNE VEČERI U ZAGREBU

Nedavno je održana treća priredba u nizu književnih večeri, koje priređuje Društvo književnika Hrvatske u Zagrebu. Program je obuhvatio razdoblje hrvatskog realizma, o kome je uvodno predavanje održao prof. Vice Zaninović. On se osvrnuo ukratko na njegove glavne pretstavnike prozaiste Kovačića, Kumičića, Djalskog, Novaka, Frana Marušića, Juru Turića, Josipa Draženovića i Janka Leskovara, pjesnike Augusta Harambašića, Kranjčevića, Tresić-Pavičića i dramatičara Ivu Vojnovića. Članovi Hrvatskog narodnog kazališta Mila Dimitrijević, Milan Orlović, Nikša Stefanini i Borivoj Šember pročitali su radove nekih od pomenutih autora.

Nedavno otvoreni Klub književnika Hrvatske takođe je počeo organizovati u svojim prostorijama manje književne priredbe upotpunjene kraćim umetničkim programom. Na prvoj takvoj priredbi, održanoj polovinom marta, čitao je svoje novije pesme Dobriša Cesarić. Kompozitor Ivo Lotka Kalinski upotpunio je program otpevavši neke svoje pesme komponovane na tekstove starih hrvatskih pesnika Dalmacije. Na klaviru je pratio Fredi Došek. Drugo takvo veče održano je nekoliko dana ranije. Pesnik Gustav Krklec pročitao je nekoliko svojih pesama iz poslednjih godina, dok je operski i koncertni pevač Vladimir Ruždak i umetnica na klavičembalu Margita Mac izvela kraći, odabrani koncertni program iz dela starih majstora koncertne muzike.

PREMIJERE SUBOTIČKOG NARODNOG KAZALIŠTA

Muzička grana Narodnog pozorišta u Subotici priprema operetu na mađarskom jeziku »Vašar devojaka« od V. Jakobija. Operetu će režirati Bela Garaj. Hrvatska drama sprema premijeru »Ujka Vanja«. Delo će biti prikazano u režiji Lajča Lendvaja, dok će mađarska drama prikazati »Maturu« od Fodor Lasla. Do kraja sezone dramski ansambl priprema još dva dela.

NOVE KNJIGE NA TURSKOM JEZIKU

Na turskom jeziku izašle su iz štampe dve knjige »Kučuk Erler« (Mali Heroji) od Mustafa Karahasana i »Yuri aydinlinga« (Napred u svetlost), zbornik koji su napisali M. Karahasan, Sukri Remo, Nedati Zekerija, Enver Tuzču, Ilhami Emin Fahri Kaja i Sefki Mahmud. Prva knjiga namenjena je deci, a druga govori o životu i radu Turkinja i o njihovoj borbi za skidanje zara i feredže.

IZDAVAČKA DELATNOST NACIONALNIH MANJINA U VOJVODINI

Izdavačka delatnost na jezicima nacionalnih manjina koje žive u Vojvodini uzela je ove godine mnogo šire razmere i obimnija je od izdavačke delatnosti na početku 1950-te godine.

Najveći broj edicija štampalo je izdavačko preduzeće »Bratstvo-jedinstvo«. Samo za poslednja dva meseca ovo preduzeće štampalo je na mađarskom, rumunskom, slovačkom i rusinskom jeziku preko pedeset knjiga i brošura u sto pedeset hiljada primeraka. Pored dela klasika marksizma-lenjinizma i raznih brošura iz političkog, kulturnog i zadružnog života, preduzeće je izdalo i nekoliko originalnih dela pisaca mađarske nacionalne manjine koji žive u Jugoslaviji. Tako su štampana dela Janoša Hercega »Biber i cimet« i »U promenjivom vremenu«.

NAJNOVIJI BROJ »REPUBLIKE«

Izišao je iz štampe najnoviji broj časopisa »Republika« koji donosi priloge: Jura Kaštelana — »Književnik i vrijeme«, Jura Franičevića Pločara — »Krila pod suncem«, »U ovom proljeću« i »Mlada žena kopa rov« (pesme), Josipa Pavičića — »Novogodišnje popodne«, Vojina Jelića — »Prvenac«, (priča), Frana Alfirevića — »Pejzaž« (pesma), Ota Solca — »Pet pesama« (posvećene Stanku Vrazu), Vinka Cecića — »San pred zoru ili Kata sluša i šuti« (priča). U rubrici Dokumenti i komentari časopis donosi članak Marina Franičevića — »Socijalistički realizam Timofejeva«, i Dušana Čalića — »Zašto je slabo stanje ekonomske misli u Sovjetskom Savezu«. U rubrici Osvrti časopis donosi članke T. P. — »Devedesetogodišnjica Matije Murka«, Milana Selakovića — »Nova knjiga pripovjedača Jakova Sekulića« i »Pjesme Dušana Vasiljeva«, Ladislava Žimbreka — »O prevođenju sa slovenačkog jezika«, Vojmira Vinje — »O jeziku i stilu Rabelaisovu i o novom prijevodu Gargantuele i Pantagruela«. U rubrici kazališne časopis donosi članak Augustina Stipčevića »Dvije dramske premijere«. Časopis dalje donosi članke Vase Bogdanova — »O nekim specifičnim uvjetima razvitka hrvatske stranačke politike«, S. T. — »Jedno Vukovo pismo grčkom kralju Ottu«, Rudolfa Filipovića — »G. B. Shaw i lingvistika« i u rubrici Bilješke nekoliko interesantnih osvrta.

IZIŠAO IZ ŠTAMPE PRVI BROJ »NARODNA KULTURA«

Na Cetinju izišao je iz štampe prvi broj novog časopisa »Narodna kultura« koji izdaje Kulturno prosvetni savez Crne Gore. Časopis donosi niz članaka o zadacima masovnog kulturno-prosvetnog rada, zatim o narodnom folkloru, spomenicima kulture, pozorištu, kao i popularno napisane osvrte o Njegoševom liku i Marku Miljanovu. Urednik časopisa je književnik Radonja Vešović.

---

jedan mršavi mladi zatvorenik koji se najčešće šetao po baraci, hoteći da iskoristi i tako uski prostor da malo protegne noge. Videći njega, pravnika i druge logoraše kako opštu ratnu i političku situaciju pretresaju među sobom, obratio bi se očajno Gornjaku i Blagoju »sanitetu«:

— Aman, ljudi, što ovo bi sa mnom? Nesam pismen, nesam vodio nikad nikakvu kartiteku. U zatvor idu školovani ljudi koji znaju što je politika a ne gejaci kao ja!

— Ne bih ja rekao da si ti tako lud kako se praviš. More ima ovdje ludjih od tebe pa su došli i trpe. Čuješ li da još ko jauče i zapomaže do vas nekoliko? bockao ga je mladić i zabadao se u njegovu kuknjavu.

Gornjak bi mu redovno odobravao, stavljajući u izgled da je on nekom zabunom komande stigao ovdje, kao uostalom i on sam, i da će njih nekoliko pustiti kroz koji dan. Acino lice tada bi se malo razvedrilo, brk bi počeo mangupski da zašiljava, poletio bi odmah da nešto učini narednik, opere mu porciju ili ako ne bi imao što drugo, čučao bi kod rešetaka od prozora i obavještavao ga ko od naših prolazi glavnom linijom za njemačku komandu. Blagoje »sanitet«, inače promućurna kao od brijega odvaljena seljačina, kad ne bi padao u malodušnost i sašaptavao se sa Acom i narednikom, ispunila bi ga neka snaga i počeo bi iz njega da dere Srbenda.

— Ja nisam komunist, niti ću to biti; ali, brate, dođe mu to nekako od boga zapisano da Njemac zatvara Srbina. A Srbi nesložni, rasčivijani, jedan u šilo, a drugi u kopito. Samo da se ovo svrši jedanput, pa posle debelu pamet u glavu. Dosta je bilo, dosta! — i pokretom ruke pokazuje na gušu.

Zatim bi sa rešetaka zvao svoje poznanike koji bi prolazili izvan zatvorskih žica kroz stalag:

— A, majku mu, zašto okrećeš glavu. Sad ne poznaješ Blagoja, dabome. Zašto nisi tako zasukivao glavu kada si bio kod mene u reviru? Samo znaj neće ni Blagoje doveka da sedi ovde.

Kod drugih raspitivao bi se što je sa njegovim stvarima u reviru, pošto je onako iznenadno i naglo odveden, te nije imao vremena da to sve sredi i nekome dobro preporuči. Poznanici bi slegali ramenima, ne usuđujući se glasno da odgovore, tek značajno fiksirajući očima.

— Dabome, braća raznela, — odgovarao bi umjesto njih Blagoje i njima i sebi. E, bre, što ti je Srbin, kada mu padne šaka! Poruči ti njima, onim tam, da je Blagoje još živ i da ne treba nasljednika.

Nekako u to vrijeme otpoče toliko očekivani drugi front na atlantskoj obali Francuske. Blagoje je brzo živnuo i prilično se preobrazio za razliku od svojih drugova koji su i dalje pokunjeno sjedjeli i sumnjivo vrtjeli glavama. Pomalo se i stidio svoje malodušnosti iz prvih dana.

— Sada će Švabo da se uvija između dve vatre. Da su hteli mogli su to davno učiniti.

Gornjak je i dalje najviše ćutao, slažući se sa rezonovanjem Ace Ciganina koji je, pribijajući se uza nj a sve više odmičući se od Blagoja, govorio:

— Neće se Švabo dati tako lako. Dok Inglezi i Amerikanci dođu do nas možemo tri put obrati bostan nazeleno!

— Ama i da bi bilo što od svega, ljudi, od ovih Rusa ćemo nastradati, — umovao je Gornjak jednu te jednu misao. Vidi samo kakvi su, kako urlaju kao da nisu videli sveta! Dahau odavde nekome ne fali.

Gornjak je to govorio Aci koji bi ga pratio očima kao pseto svoga gospodara, a ujedno opominjao i Blagoja kome se razdriješio jezik i ne zna više šta govori. Neka ovi novajlije, komunisti iz talijanskih logora i partizani iz Bosne politiziraju, ali što da se sa njima miješaju ratni zarobljenici koji su, ma šta se desilo i ma ko došao, zaštićeni Ženevskom konvencijom. O njima se — mislili su oni — na kraju krajeva, mora voditi računa.

Jednoga dana dođe do gustoga među sovjetskim zatvorenicima. Zaurlaše, pomutiše se, potukoše. To je ostavljalo tešku sliku na sve ostale, a naročito na Gornjaka. Acu Ciganina, ljubavnike sa seljačkih komandi i unekoliko na još nestabilnog Blagoja »saniteta«. Sjurili su se kao usov na jednoga između sebe i krvnički ga psovali i tukli, zavidavajući ga pesnicama sa sve četiri strane svijeta. Tučeni je plakao kroz krvave bale koje su mu se cijedile niz bradu, pokušavajući uzaludno da izmakne udarcima.

— Što je bratku? — pitali su naši.

— Čort, njegovu mać! On zakral hleb od jednog tovarišča. Zbog toga su ga svi tukli i grdili. Malo kasnije, pošto je dobio svoju porciju, sa njime su svi razgovarali i primali ga u svoje društvo kao da prije toga nije ništa ni bilo. On se također ponašao prema njima kao da to nijesu bili oni isti ljudi sa sručenim pesnicama na njega.

— E, baš su stoka! — uzvikivao je Gornjak. Izubijaše čovjeka pa posle sa njim lepo!

— Komunisti! Kradu! — sijevao je vranim očima Aca Ciganin.

— Vidiš, Aco, vodiš i ti politiku. Sad ti smetaju komunisti. A ja mislim, duše mi babove, da bi i ti gepio bešnje nego oni — usijecao se je onaj isti mladić u razgovor. Nešto je bio unavidio Acu i njegovo podvorstvo narednika, zato ga je stalno peckao.

— Da nisam tebi što ukrao? — branio se Aca. Zatim bi dodavao važno kao čovjek koji ne preza ni od kakvog pa ni od denuncijantskog puta da izvuče kožu iz zatvora, i to sada na kraju rata kada je toliko svega toga srećno preturio:

— Samo da se otkačimo kako, i od vas i od njih!

Ovo je mrmljao više kao za sebe, stavljajući ruke u džepove svoje svilene pidžame koja mu je bila predugačka, jer je, izgleda, gladni i lakomisleni talijanski tenente koji mu je istu prodao bio rodom odnekud sa sjevera gdje ljudi nijesu po svom fizičkom rastu »novčani kusur« kao u južnoj Italiji.

— Neka su ga istukli, da se nauči pameti! Bruka ceo narod — rezonovao je Blagoje. Kod nas kradu čitave pakete pa nikom ništa. Oni kradu i šetaju kroz stalag a mi sedimo ovde!

Na ovakve riječi Gornjak bi se okrenuo na drugu stranu, ne želeći da ima dijela i učešća u takvim i sličnim razgovorima. Aca bi samo na brzinu kresnuo onim svojim vranim okom put narednika, da bi se potom, za tren, našao kod rešetaka i posmatrao ko sve prolazi između komande i niskih, sumornih baraka koje su u posebnim spletovima žica polegle jedna za drugom.

Pravnik Đoka je prevodio francuske okupatorske novine, u kojima se više između redova i u naslućivanjima, ocrtavalo pravo lice drugog fronta. Njemci se nalaze u ognjenim makazama a međuprostor, između dva oštra i plamena kraka, nadlijeću teške američke tvrđave i gusto bombarduju. Prije neku noć, oni su svi bujili kroz rešetke da im oči prsnu, gledali su dio noćnog prizora bombardovanja Minhena. Usijani, džinovski pletar u horizontu; izgleda da je na tom prostoru nebo progorelo. Tutnjava je grmjela kao da su se sve sile ovoga svijeta ukrstile na bavarskom nebu. Ona je drmala zidove i prozore preko sedamdeset kilometara udaljene barake u Mozburgu.

Drugi dan bi dolazili do izražaja djilkoši sa radnih komandi koji su ostavili svoje tajne ljubavi u bavarskim štalama.

— Nijemice vole više crne ljude, Srbe i Francuze. Njemci su suviše umjereni, bez temperamenta, sjevernjaci!

— Zato oni vode rat protiv celog sveta a drugi neka se udvaraju ženama, — upadao je u razgovor Blagoje »sanitet«. Bolje bi bilo za Francuze da su manje vodili ljubav a više se spremali za rat. Eve im ga sad!

Djilkoši ga ne slušaju nego tjeraju svoje. Ljudi se pretvorili u uvo i slušaju, što rekao Njegoš — takve posle svako rado sluša. Nacisti su podigli rasni zid protiv svih pet kontinenata. Donesen je strogi i neumitni zakon za svakoga, bio Njemac ili »auslender« (stranac), ko se ogriješi o njega. Njemačka krv ne smije da se miješa sa drugom. Intimne odnose između Njemica i »auslendera« kažnjava vojni sud teškim kaznama. I jedna i druga strana upućuje se na višegodišnju robiju, pri tome Njemice ošišaju do kože i javno kaštigaju. A između Njemaca sve je dozvoljeno, sve što zabranjuju neumoljivi paragrafi toga zakona u cilju da bude na svijetu više Njemaca koji treba da gospodare i upravljaju drugima. U njihovim selima nailazi se na čudne stvari. Mladić ili djevojka u nekoj porodici na upravljeno pitanje odgovaraju da oni doduše, žive u dotičnoj kući, ali da ne pripadaju po ocu toj porodici. Stari sa kojim idu na rad svaki dan i sa kojim žive u ovoj kući nije njihov otac, nego onaj paor s kraj sela. Prije dvadesetak godina, za vrijeme otsutnosti svog čovjeka, njihova majka živjela je sa drugim i imala djecu. Zašto za vrijeme ratova ili ma kakvih sličnih potresa da se stane sa prinovom rase kada je to moguće postići na takav način. Djeca rođena iz ovakvih veza jednako su dobro viđena kao i ona »prava«. Nekada otsutni domaćin pazi ih kao svoje, upućuje na rad, ne osjećajući da se u svemu nešto ispostavilo protiv njega. Glavno je da ima više radne snage u kući i u nacionalnim razmjerama više Njemaca, više soldata.

Jednoga dana otvorila su se vrata od zatvora i grupa Jugoslovena povedena je u njemačku komandu, u prostorije »Arbajtsama«, odakle se zarobljenici raspoređuju na radne komande. Gornjak i Aca Ciganin držali su se jedan uz drugoga, ne hoteći ostale ni da pogledaju, u sebi strašno ogorčeni što doživljavaju sa njima istu sudbinu, umjesto da ovi »političari« ostanu i dalje sa Rusima, pa valaj da im pravi društvo i ovaj Blagoje »sanitet« koji stoji kao vrana na dva koca, čas se pridružuje partizanima a čas opet pominje srpskog kralja i našu »lepu« sjajnu kokardu. U komandi je gestapovac Miler ispitivao i raspoređivao ljude. Razilazeći se ispred »Arbajtsama«, zatvorenici su žurili da se povežu sa raznim grupama određenim za obične seljačke i štraft-komande pod direktnim nadzorom stražara. Aca Ciganin sa svojom svilenom pidžamom upućen je sa Gornjakom u Donju Bavarsku na običan seljački rad, Blagoje »sanitet« kod nekog bogatog paora, a ostali pretežno na štraft-komande kod seljaka nacista ili po bavarskim šumama koje gusto i crno optočavaju kraj oko Minhena i predjele Štarnberškog Jezera. Aca i Gornjak srećni, ipak, što su izbjegli Dahau i što su nekako uspjeli da ne odu sa ostalima, postali su veseli i toliko zauzeti svojim stvarima da se nijesu sa društvom ni pozdravili.

Na dobacivanja dvojice drugova kako će narednik da čisti đubre ispod švapskih krava kad nije htio da očisti u zatvoru ni svoje sopstveno, Aca je šiljio brkove i odgovarao, ne okrećući se:

— Ne berte vi brigu. Njega će čekati kod krava ženče ko mleko a vas stražari kao dosad!

Održana je godišnja skupština Udruženja književnika Srbije

Osmog aprila u prostorijama Saveza književnika Jugoslavije u Beogradu održana je redovna godišnja skupština Udruženja književnika Srbije.

Skupštini je pretsedavao Erih Koš, a referat o radu Udruženja u prošloj godini podneo je Milorad Panić-Surep.

Pošto je pročitan referat otvorena je diskusija u kojoj su učestvovali Oto Bihalji-Merin, Zdenko Štambuk, Mladen Leskovac, Skender Kulenović, Ivo Andrić, Eli Finci, Oskar Davičo, Đuza Radović, Stanislav Vinaver, Roksanda Njeguš, Bogdan Čiplić i Slavko Vukosavljević.

Na Skupštini je izabrana Uprava udruženja u koju su ušli: Milan Bogdanović, Đuza Radović, Mladen Leskovac, Mihailo Lalić, Dušan Matić, Aleksandar Vučo, Mihalj Majtenji i Tanasije Mladenović.

Za pretsednika Udruženja izabran je Milan Bogdanović, za potpretsednika Mladen Leskovac a za sekretara Đuza Radović.

Donosimo deo iz referata Milorada Panića-Surepa.

Glavna karakteristika delatnosti našeg Udruženja u protekloj godini jeste: 1) nastojanje da se savladaju slabosti od kojih Udruženje književnika Srbije pati od svoga osnivanja i 2) iznalaženje novih formi rada, kroz koje bi književnici mogli da preuzmu i obave one zadatke koje im postavlja naša socijalistička zajednica i naše uznemireno i mnogim sukobima uzavrelo vreme. Stare slabosti su nam dobro poznate: nedovoljna književna i opštedruštvena aktivnost većeg broja članstva, nedovoljno zalaganje za postavljanje, diskusiju i raščišćavanje aktuelnih književnih problema, otsustvo sugestija Upravi za oživljenje društvenog rada, nedostatak kritike Uprave kao i podrške za preduzete a preko potrebne akcije. Upravi je, i pored povremene inicijativnosti, nedostajalo zalaganja, upornosti i bolje organizovanosti rada. Plenarni sastanci, s malobrojnim izuzecima, nisu bili dovoljno pripremani; od njihovog plana se često otstupalo i krivicom Uprave Više sastanaka je održano po nevažnijim temama, dok je — s druge strane — bilo veoma važnih pitanja po kojima nisu sazivani plenumi samo zbog toga što je ta pitanja trebalo prethodno solidnije pripremiti. Rad Uprave uglavnom se kretao po ustaljenim oblicima književnih večeri i plenarnih sastanaka, a nije bilo dovoljno nastojanja da se nađu neke nove forme rada ili da se stare bar ožive i učine zanimljivijim.

Isto tako, Uprava nije posvetila skoro nikakvu pažnju upoznavanju pojedinačnog rada na književnosti naših članova, čime bi se svakako morala pozabaviti koliko radi sticanja pretstave o pretstojećim rezultatima naše književnosti, toliko — i pre svega — radi eventualne neposredne moralne pa i materijalne pomoći piscima. Istina, krivicu za ovo s Upravom moraju podeliti članovi, koji se na jednu akciju u ovom smislu nisu hteli odazvati.

U neaktivnost Uprave treba ubrojati i činjenicu što do danas nije sastavljen i pripremljen za štampu pomenuti zbornik odabranih radova naših članova, iako je odluku o njemu Uprava donela pre mnogo meseci.

To su propusti i zamerke koje Uprava uviđa i sama se upućuje, ali — s druge strane — mnoge od njih otpale bi da je na vreme ukazano od članstva više potpore Upravi i da su se članovi uopšte više interesovali radom Udruženja. Izvestan broj naših drugova uopšte ne dolazi na plenarne sastanke, samo mali broj na njima aktivno učestvuje, na ankete koje je Uprava preduzela da bi dobila potpuno sliku materijalnog položaja književnika i na osnovu toga preduzela potrebne korake, ne stižu odgovori; a šta tek reći za književno veče naših gostiju iz Hrvatske kome je prisustvovalo svega dvadesetak naših članova od 113 koliko ih ima u Udruženju.

Od početka maja 1950 godine pa do ove Skupštine imali smo 24 plenarna sastanka. Oni su uglavnom bili posvećeni čitanju radova članova, diskusiji o pozorišnim pretstavama i aktuelnim pitanjima. Na ovim sastancima čitali su svoje pesme: Panić-Surep, Ljubiša Jocić, Slavko Vukosavljević, Vasa Popović, i Miodrag Grbić; drame: Mladen Oljača i Žak Konfino, a dvaput se diskutovalo o »Raskrsnici« Milana Đokovića, jednom o Bihaljijevom filmu »Crveni cvet«, jednom o postavci Sofoklove »Antigone«. Ostali broj sastanaka bio je posvećen temama: »O nekim problemima savremene umetnosti i književnosti« — O. Bihalji, »Peto zasedanje Generalne skupštine OUN« — Veljko Vlahović, »Zbornik jugoslovenske proze« — V. Latković, »O 100-godišnjici Balzakove smrti« — D. Matić, »O međunarodnim susretima pisaca u Dubrovniku« — M. Bogdanović, dva puta o Drugom narodnom zajmu — M. Bogdanović, »Problemi našeg jezika« — S. Vinaver, jednom sastanak s belgiskim književnikom Rišarom Dipjere, jedan sastanak s muzičarima za organizovanje zajedničke poslovnice, i jedan sa filmskim radnicima po pitanju scenarija.

Da li je trebalo svim ovim pitanjima da se bavi plenum našeg Udruženja? Svakako. Nijedna od navedenih tema nije za potcenjivanje, ali je uočljiva činjenica da na dnevnom redu naših plenuma nije bilo dovoljno teoretskih problema, a ova ih je godina prosto nametala. Zatim, nisu rasmatrana nikakva pitanja, kao što su: kvalitet naših časopisa, »Književnih novina«, izdavačka politika »Prosvete« i »Nopoka«, i sl. — što je nesumnjivo od prvorazredne važnosti.

U kakvoj su pak atmosferi tekli ovi naši plenarni sastanci? Slabosti iz ranijih godina nastavile su se i u ovoj, i to:

a) retki su bili sastanci s većim brojem posetilaca od 30 do 40;

b) diskusija je samo izuzetno imala viši nivo i obuhvatala više pisaca;

v) za plenarne sastanke članovi se nisu pripremali, sem glavnog referenta, iako su blagovremeno bili obaveštavani. Sasvim su izuzetno svetli momenti u ovom našem radu kao što je onaj sastanak povodom postavljanja »Antigone« ili diskusija o »Raskrsnici«; ostali teško da se mogu zamisliti kao sastanci najvećeg Udruženja književnika u našoj zemlji.

Broj od 118 književnih večeri u 1949 godini, u protekloj godini je sveden na 46. A to je bilo i pravilno i korisno, o čemu smo već govorili prošle skupštine. Najznačajnije priredbe ove vrste bile su one dve na Kolarčevom univerzitetu, dobro pripremljene i date za ceo grad. Na njima se pokazalo ne samo živo i široko interesovanje publike za savremenu liriku, već i sva korisnost saradnje književnika i dobrih interpretatora — glumaca.

Za isto vreme članovi našeg Udruženja gostovali su tri puta u gradovima drugih republika, u Splitu: Kovačević i Latković; u Ljubljani: Andrić i Kulenović, a u Zagrebu, Splitu i Šibeniku: Finci, Davičo, Desanka Maksimović, Mladenović i Lalić. Kod nas su gostovali u Beogradu, Kragujevcu, Zaječaru i Boru drugovi iz Hrvatske: Dobriša Cesarić, Ranko Marinković, Dragutin Tadijanović, Vjekoslav Kaleb i Živko Jeličić. Povodom proslave Prvog maja 1950 godine naše Udruženje organizovalo je u Beogradu jedno međurepubličko književno veče na kome su učestvovali: Bogdanović, Aca Šopov, Ivo Andrić, Vesna Parun, Bratko Kreft, Meša Selimović, Desanka Maksimović i Mirko Banjević.

Članovi našeg Udruženja održali su i veliki broj predavanja (99) pred raznim forumima i društvenim organizacijama. Teme su bile veoma raznovrsne: iz oblasti književnog nasleđa, savremene književne delatnosti, aktuelnih političkih pitanja.

U protekloj godini pored saradnje u časopisima, književnim listovima i dnevnoj štampi naši članovi izdali su 50 posebnih knjiga, i to 37 originalnih i 13 prevoda. Zbirke pesama su izdali: Oskar Davičo, Todor Tošić, Slavko Vukosavljević, Slobodan Marković (2), Ivan Ivanji, Dušan Kostić, Branko Ćopić, Desanka Maksimović (4), Gvido Tartalja, Boško Petrović, Jovanka Hrvaćanin (3 u štampi), Mira Alečković (u štampi 2), Nikola Drenovac i Radomir Konstatinović; drame su objavili Čedomir Minderović i Milan Đoković; knjige pripovedaka i eseje Oto Bihalji, Mihailo Lalić (3), Bogdan Čiplić (2, jedna izišla i jedna u štampi), Milan Dedinac, Erih Koš, Mihailo Ražnatović (2, jedna izišla, jedna u štampi), Jovan Popović, Josef Debreceni, Đuro Gavela, Janko Đonović, R. Konstantinović, Dušan Milačić. Od prevoda treba istaći Šekspirove drame »Romeo i Julija« i »Zimska bajka« u prevodu Bore Nedića, »Klošmerl« i »Put po Harcu« i izbor iz »Hiljadu i jedne noći« u prevodu S. Vinavera, Čehovljeva »Činovnikova smrt« u prevodu M. Pešića, Puškinovu prozu, bajke i dramu »Boris Godunov« u prevodu Božidara Kovačevića. Veći broj originalnih dela i književnih prevoda naših članova predat je za štampu izdavačkim preduzećima.

Materijalni položaj književnika, o kome su se u javnosti čule nepravedne ocene, nije naročito zavidan. Činjenica je da profesionalna organizacija književnika ima vrlo malen, upravo neznatan broj profesionalnih književnika. No i taj mali broj, gotovo bez izuzetka, ne živi od svog stvaralačkog rada, nego je prisiljen da se bavi raznim sporednijim poslovima, kao što su redigovanje knjiga, prevođenje, pisanje za dnevnu štampu, učešće u raznim komisijama itd. itd. Na osnovu jedne ankete o materijalnom stanju književnika, ustanovljeno je da sem dvojice-trojice književnika, koji svojim književnim radom ostvaruju relativno visoke prihode ostali imaju prosečno koliko niže srednje ili više plaćeni činovnik.

No ima takođe slučajeva da se izvestan broj književnika nalazi u nezavidnim materijalnim uslovima. Nekoliko pisaca još uvek nema stana, ili bar takav stan u kome bi mogao da radi. Mnogi su bili preko zime bez nužnog ogreva. Ima ih koji nisu u mogućnosti da se snabdeju osnovnim potrebama. Nastojanja Udruženja da u tom pogledu interveniše, ostala su, nažalost, najčešće bez rezultata.

Pokazalo se, sem toga, da velik broj književnika, to upravo onih koji su i književno najaktivniji, ima znatan broj državnih, političkih i društvenih zaduženja. Ma koliko da se često pojedinci ne mogu osloboditi pojedinih dužnosti, svakodnevni zadaci sprečavaju ih, očigledno, u vršenju njihovog književnog poziva. Pun razvitak književnoga života ne može se ni zamisliti bez velikog broja profesionalnih književnika, književnika kojima je književni rad osnovna životna briga. S druge strane, kada je pred književnike postavljeno da mogu, po slobodnoj volji, da se opredele za profesionalizam, skoro niko to nije učinio, verovatno zato što su se bojali da li će, u okviru današnje Uredbe o honorisanju, moći svojim perom izdržavati sebe i svoje porodice. Činjenica je da bi danas jedan romansijer morao objaviti godišnje po jedan roman da bi mogao živeti skromnim životom jednog srednje plaćenog činovnika. Međutim, činjenica j da mi nemamo i nismo imali književnika koji mogu svake godine objaviti po jednu knjigu od oko 20 tabaka.

Tim problemima našeg književnog života, nažalost, ni pojedini književnici, ni samo Udruženje nisu posvetili dovoljno pažnje. A o tome će se, dostojanstveno i bez galame, morati povesti računa. Jer od toga, u krajnjoj liniji, zavisi i plodnost i dalji razvitak naših književnika, od toga, u znatnoj meri, zavisi sudbina naše književnosti.

Zmajeva dečja poezija na šiptarskom jeziku

Pitanje dječje književnosti na šiptarskom jeziku pretstavlja jedno od najvažnijih pitanja i zahteva da mu se posveti puna pažnja. Danas, nijedan od mladih književnika Šiptara ne bavi se dečjom književnošću, a takođe ne postoji neko veće književno nasleđe iz oblasti dečje književnosti u albanskoj literaturi. Sem toga, deci je nepristupačna literatura na srpskohrvatskom jeziku, što nije slučaj sa odraslima ili sa učenicima viših razreda srednjih škola. Zbog svega toga, izdavanje jednog dela Zmajeve dečje poezije na šiptarskom jeziku za svaku je pohvalu.

Ovaj težak, ali vrlo koristan posao uzeo je na sebe Anton Četa. Četi ovo nije prvi posao ove vrste. U svojim dosadašnjim prevodima on je pokazao da ima smisla i umešnosti za prevod poezije (i sam se bavi poezijom), ma da je od svih dosadašnjih prevoda na šiptarski ovaj prevod Zmajeve poezije zahtevao najviše truda, duha i pesničkog talenta.

Zbirka sadrži oko 100 pesama, uglavnom odabranih iz zbirke »Našoj deci« u izdanju Novog pokolenja, a ušlo je i desetak pesama iz četvrte knjige Zmajevih celokupnih dela u izdanju Narodnog dela. Izbor pesama, koje su ušle u zbirku, učinjen je uglavnom tako da su uzete one koje su upućene najmlađima, kako stoji i u naslovu knjige. Pesme su tako raspoređene da prvo dolaze najjednostavnije, počinju sa »Tashin, tashin tanana«, pa se završavaju pričama koje su i za odrasliju decu. Na taj način, ova zbirka pesama može istovremeno da posluži i kao štivo za učenike osnovnih škola.

Sam autor kaže da je pesme prevodeći adaptirao. Možda i nije mogao drukčije da postupi. Prevoditi u sliku, paziti na ritam, a pridržavati se strogo originala, gotovo je nemoguće. I stvarno, kad je Četa slobodnije prilazio prevođenju neke pesme, on je davao uspele prevode, često dosta poetske. Svakako da su najuspelije pesme »Bolja mačka, nego Paja«, »Pi-pi, pi-pi«, »Materina maza«, čija treća strofa, bez sumnje, pretstavlja najuspeliji prevod u celoj zbirci.

Ponekad je prevodilac lakoću i sonornost izraza postizao i pored strogog pridržavanja teksta i davao je vrlo metrički tačne stihove. Četa se trudio da sve pesme koliko je to moguće, budu u sliku, jer je to i najbolji način da ih deca pamte i da sa ljubavlju čitaju. U tom nastojanju on je u većini slučajeva uspevao. Međutim, on se ponekad trudio da na svaki način da i slik, ma da je to bilo moguće, pa se tada dešavalo da strada smisao i stih, a rima je ostajala veštačka, nakalemljena. Tako on slikuje »tlumcaku« i »balku«, »mundimi« i »dimi«, »anđe« i »mbramje«, »lehte« i »vet« itd.

U slučajevima kad je bilo teško naći slik, mogao je da prevede i u slobodnom stihu, na taj način što bi pazio na ritam. A prenošenje rima iz Zmajevih pesama bilo je olakšano time što se u albanskoj poeziji obilno upotrebljava osmerac, u kome su najveći deo Zmajevih dečjih pesama, bar one koje je Četa preveo. Četa je bio prilično slobodan pri prevođenju, čime prevodi nisu ništa izgubili. Ali ponekad on je zloupotrebljavao tu slobodu do te mere da ne znamo što je Zmajevo a šta Četino. Još gore je što Četa ponekad neki stih izostavi, ili neki po svom nahođenju doda. U pesmi »Tashin, tashin, tanana« u šestoj strofi, prvo je od dva stiha napravio tri, a zatim je od tri napravio dva. U zagonetkama na str. 7 ima četiri stiha više. Pesma »Vrabac zimi« u originalu ima 24 stiha, a u prevodu 22, itd.

Interesantno je napomenuti da je Četa osobene imenice šiptarizirao Zmajeva Ana u prevodu je Drita, Radovan-Shpend, Stako-Agron. On je ovim doprineo da pesme budu bliže, shvatljivije šiptarskoj deci, a sam Zmaj nije ovim ništa izgubio. Međutim, izdavačko preduzeće i priređivači ove zbirke učinili su jednu drugu nepravdu i prema Zmaju i prema deci. Zbirka je trebalo da ima jedan pristupačan predgovor o Zmaju, samim tim što do danas o Zmaju nije ništa pisano na šiptarskom i što je to prva zbirka Zmajevih pesama na šiptarskom. To bi doprinelo boljem upoznavanju Zmaja i njegove poezije i pobudilo ljubav dece prema njemu, koju on u svakom pogledu i zaslužuje.

Hasan KALESI

Milan Konjović: U loži

U Skoplju se otvara umetnička galerija

Uskoro će u Skoplju biti, prvi put, otvorena Umetnička galerija. Ona će biti smeštena u prostorijama Dautpašinog amama, koji, sam za sebe, kao arhitektonski spomenik pretstavlja istorisku monumentalnost.

U zbirci umetničkih dela zasada će uglavnom biti zastupljena umetnost jugoslovenskih naroda. Skroman broj slika i skulptura ove galerije pretstavljaće ono što je najbolje stvoreno na polju umetnosti u našim narodnim republikama. Na taj način, ona pruža opšti pregled umetničkih postignuća.

Zbirka počinje delima s kraja XIX veka. Impresionizam Slovenaca pretstavljaće jedan od najeminentnijih slovenačkih slikara Jakopič. Srbija će biti zastupljena Nadeždom Petrović i glavnim nosiocima srpskog slikarskog realizma: Kostom Miličevićem, Pajom Jovanovićem i Urošem Predićem, dok dalmatinsko slikarstvo pretstavlja Vlaho Bukovac. Na čelu takozvanih modernista iz XX veka, koji su pod uticajem francuske škole, nalaziće se i veliki majstor Ivan Meštrović.

Grupisana po narodnostima, zbirka će uglavnom biti sastavljena iz dela od početka XX veka do danas. Meštrović je zastupljen sa dva portreta, Antun Augustinčić skicom za spomenik »Pobeda« (glavna figura spomenika izlivena je u prirodnoj veličini u bronzi). Umetnik Krsto Hegedušić — kompozicijama na motive iz istorije hrvatskog naroda, poznatim delom »Buđenje«, izrađenim od mermera u prirodnoj veličini. Sem toga, galerija raspolaže delima grafičara Tomislava Krizmana, umetnika Tartalje, Uzelca, Šimunovića, Price, Detonija, Glihe i drugih.

Najbogatije je zastupljena srpska umetnost. Pored pomenutih starih majstora Nadežde Petrović, Paje Jovanovića i Uroša Predića, u galeriji se nalaze i dela majstora grafike Ljube Ivanovića, koji je zastupljen velikom zbirkom originalnih crteža majstora Đorđa Andrejevića-Kuna, umetnika Čelebonovića, skulptora — majstora Tome Rosandića, skulptora Sretena Stojanovića, Riste Stojovića, Dolinara i Palavičinija, slikara Petra Dobrovića, Jovana Bijelića, Zore Petrović, Predraga Milosavljevića, Đorđa Popovića, Nikole Grabovca, Koste Hakmana, Antona Hutera i drugih.

Slovenci su zastupljeni Božidarom Jakcem, skulptorom — majstorom Borisom Kalinom, Karelom Putrihom, Rikom Debenjakom, Maksimom Sedejem, Božom Pengovim, Mihom Malešom i drugim.

Mlada nova makedonska umetnost pretstavljena je najboljim delima svih njenih umetnika.

Znamenitost galerije u svakom slučaju, čine dela naše srednjovekovne umetnosti. Ovaj deo Galerije je istovremeno i najpotpuniji. Naše odlične ikone i kopije poznatih fresaka, koje su većim delom bile izložene na Izložbi srednjovekovne umetnosti u Parizu, koja je doživela redak uspeh, smeštene su u Galeriji.

N. MARTINOSKI

Nekoliko primedbi na našu izdavačku delatnost

Naša izdavačka preduzeća izgleda ne vode mnogo brige o tome da međusobno koordiniraju planove izdavanja knjiga. Dobija se utisak da, na primer, izdavačko preduzeće »Novo pokolenje« — Zagreb ne zna šta je izdalo i šta će izdati »Novo pokolenje« — Beograd. To se dešava i preduzećima u istom gradu. Nije redak slučaj da razna izdavačka preduzeća u kratkom vremenskom razmaku štampaju i puštaju u prodaju isto delo. Zar u vremenu opšte štednje nije važno što se — kada se radi o prevodu sa stranog jezika — često plaćaju dva, pa i tri prevodilačka honorara, a na tržište se izbacuje više primeraka knjige nego što se može u dogledno vreme prodati? Hartija, dragocena sirovina, nepotrebno je utrošena, a preduzeća su umrtvila svoja novčana sredstva, jer ova leže u knjigama koje se ne prodaju. Evo nekih primera:

Početkom 1950 godine izdavačko preduzeće »Novo pokolenje« — Beograd izdalo je nedovršeni roman V. Grosmana »Stjepan Kolječugin«, prevod Krsta Radovića, tiraž 10.000 primeraka. Nekoliko meseci kasnije izdavačko preduzeće »Glas Rada« — Zagreb štampa istu knjigu u 8.000 primeraka, a u prevodu Jakše Kušana. I posle više meseci od izlaska knjige, dosta primeraka oba izdanja mogu se dobiti skoro u svakoj knjižari, što je siguran dokaz da je jedno od njih bilo potpuno izlišno.

U jesen 1950 godine i zagrebačko i beogradsko »Novo pokolenje« izdaju gotovo jednovremeno roman »Sunce nad rekom Sangan« od kineske spisateljice Din Lin (ili u beogradskoj verziji Ting Ling). Beogradsko izdanje knjige preveo je Krsta Radović (tiraž 8.000 primeraka), a zagrebačko Josip Smolčić (u knjizi nije navedena visina tiraža). Znači, opet dva prevodilačka honorara. Što se tiče tiraža, verujem da bi jedno, bilo beogradsko bilo zagrebačko izdanje, zadovoljilo potrebe tržišta. Ovde bi se još moglo dodati da je zagrebačko izdanje knjige »Sunce nad rekom Sangan« tehnički daleko bolje opremljeno.

Slični slučajevi su, na primer, dvostruko izdavanje romana »Spartak« od Đovanjolija (izdavači »Novo pokolenje« — Beograd, prevodilac Živko Kostić, tiraž 10.000 primeraka i »Novo pokolenje« — Zagreb, prevodioci Dinko Foretić i Ladislav Grakalić, tiraž 6.000 primeraka) i trostruko izdavanje Gogoljevih pripovetki («Novo pokolenje« Beograd, prevodioci D. Jovanović, V. Poljakov i drugi, tiraž 10.000 primeraka, zatim »Zora« — Zagreb, prevodilac Ramon Šovari, tiraž 10.000 primeraka i »Kultura« — Zagreb, prevodilac Ramon Sovari, tiraž 10.000 primeraka.). Zadnji slučaj je karakterističan utoliko, što se »Kulturino« izdanje Gogoljevih pripovetki, iako je najpotpunije, a i tehnička oprema mu je vrlo dobra, sporo prodaje, jer je 20.000 primeraka prethodnih izdanja u velikoj meri zadovoljilo potrebe. Ako je izdavačko preduzeće »Kultura« već htelo da štampa Gogolja, zašto nije uzelo njegove »Mrtve duše«, jer je ta knjiga izašla pre nekoliko godina i retko gde može da se kupi.

Svi navedeni slučajevi tiču se prošle godine. No, ni ova godina neće, izgleda, ostati bez sličnih primera. »Novo pokolenje« — Zagreb najavljuje izdavanje knjige »20.000 milja pod morem« od Žil Verna koju je nedavno izdalo »Novo pokolenje« — Beograd i »Zastave na kulama« od Makarenka, koja je pre mesec dana izašla u izdanju »Prosvete« — Beograd.

Eventualna kritika na ovu primedbu bila bi da je potrebno pojedina dobra dela štampati i ćirilicom i latinicom. Kako se to pitanje pravilno rešava, pokazala je »Kultura« — Beograd — Zagreb načinom izdavanja Balzakovih i drugih dela, a i »Novo pokolenje knjigom »David Koperfild« od Čarlsa Dikensa. Ta su dela štampana obema azbukama. Prevodilac je isti, samo redakcija različita, prilagođena osobenostima jednog i drugog jezika.

Početkom ove godine izašli su u zagrebačkom »Ilustriranom vjesniku« i beogradskim »Nedeljnim informativnim novinama« članci o planovima zagrebačkih i beogradskih izdavačkih preduzeća za 1951 godinu. Ako je to što smo pročitali sve, ili uglavnom sve što će izaći tokom godine, onda u tim planovima postoji neshvatljiva i neprihvatljiva nesrazmera između klasičnih i savremenih inostranih pisaca. Skoro bi se moglo reći da se dela savremenih pisaca neće ni izdavati ove godine. Zašto se takva praksa već ustaljuje u radu naših izdavačkih preduzeća? Čitalac koji tek ulazi u literaturu (a takvih kod nas ima dosta) sa pravom bi se mogao da upita, da li je u Engleskoj posle Dikensa iko išta napisao i da li je francuska književnost dala posle Balzaka ijednog prevođenja dostojnog pisca? Šta je sa italijanskom, nordiskom, severno i južnoameričkom književnošću? Tamo, izgleda, sudeći po izdavačkim planovima zadnjih pedesetak godina niko ništa ne piše.

Već su i humoristički listovi počeli da prave šale na račun velikih razmaka vremena koji proteknu između izlazaka pojedinih knjiga istog dela. Tu bi došli »Pikvikovci« od Čarlsa Dikensa. Prvu knjigu tog dela izdalo je »Novo pokolenje« — Zagreb pre godinu dana, a druge još uvek nema. Sličan slučaj je sa nekim izdanjima »Prosvete« — Beograd. Prva knjiga »Izabranih dela« Voltera izašla je početkom 1950 godine, druge još nema. Prva knjiga bajki »1001 noć« izašla je septembra 1950 godine, druge takođe još nema. Druga knjiga dela »Drame i komedije« Ostrovskog izašla je četiri godine posle prve, usto drugačijeg izgleda.

Uskoro će se navršiti peta godina kako »Kultura« Beograd — Zagreb izdaje dela Maksima Gorkog. Dosad je izašlo dvadeset knjiga, što bi značilo prosečno četiri knjige godišnje. Nije li to suviše malo, naročito s obzirom na vrednost i popularnost dela Gorkog? Ako i preduzeće, koje će izdavati sabrana dela srpskih pisaca, bude primenilo sličan tempo izdavanja, završiće posao posle trideset, četrdeset godina.

Za te velike vremenske intervale između pojedinih knjiga istog dela ima, verovatno, i objektivnih opravdanja, kao što su sporost prevodioca, nedostatak hartije i drugo. Ali kako onda čovek da objasni ovo: jula 1950 godine izdavačko preduzeće Saveza novinara Jugoslavije pustilo je u prodaju prvu knjigu romana »Mala Dorit« od Čarlsa Dikensa, prevod Stanislava Vinavera. Druge knjige još nema. Međutim, u decembru iste godine isto preduzeće izdaje roman »Klošmerl« od Ševalijea, takođe u prevodu Stanislava Vinavera. Znači li to da gorenavedeni, objektivni razlozi neizlaska u ovom slučaju otpadaju?

U »Borbi« od 20 marta 1951 godine rečeno je u jednom članku da izdavačka preduzeća ne vode računa o zahtevima čitalačke publike, već u istom broju primeraka štampaju i dela poznatih i dela nepoznatih, pa i lošijih pisaca. Evo primera da pojedina preduzeća idu još dalje u nepoznavanju zahteva čitalaca i, samim tim, potreba tržišta.

»Prosveta« — Beograd izdaje početkom 1950 godine slab roman Ane Karavajeve »Zamah« u 8.000 primeraka, a odmah zatim jedan od najboljih romana Čarlsa Dikensa »Velika očekivanja« u svega 5.000 primeraka. Razumljivo, »Velika očekivanja« su formalno razgrabljena za dva-tri dana, dok će se »Zamah«, verujem, moći nuditi i kroz dve-tri godine, jer ga još uvek skoro sve knjižare imaju u prilično količinama. Slično se desilo pri kraju godine. Knjiga Leonida Leonova »Soć-skakavci« štampa se u 12.000 primeraka, a jedno od eminentnih dela savremene svetske književnosti »Američka tragedija« od Teodora Drajzera opet u svega 5.000 primeraka. Ponavlja se gornji slučaj. »Američka tragedija« je rasprodata za nekoliko dana, dok će »Soć-skakavci« zbog prevelikog tiraža još dugo ispunjavati izloge i rafove knjižara.

Da se i drugim izdavačkim preduzećima dešavaju slične omaške, dokazuje izvestan broj knjiga, koje već mesecima, pa i godinama, gledamo u knjižarama uglavnom u istom broju.

Većina naših izdavačkih preduzeća kao i da ne zna da postoji potražnja već rasprodatih knjiga i mogućnost njihovog drugog i redom, ostalih izdanja. Čitalačka publika bi sigurno bila zahvalna »Prosveti« da joj je mesto prvog izdanja »Zamaha« Ane Karavajeve dala drugo izdanje »Citadele« Kronina, ili dela Ljermontova i mnogih drugih knjiga, za koje su bibliofili srećni kad ih nađu u antikvarnicama. Anketa u jednom od časopisa, »Književnim novinama« ili »NIN«-u mogla bi da pokaže želje naših čitalaca i ujedno posluži kao neka vrsta kompasa izdavačkim preduzećima.

Stručnjaci sigurno mogu tehničkoj opremi izdanja naših izdavačkih preduzeća da stave daleko veće zamerke nego što ću to ja da učinim. Sećam se jednog stručnog osvrta u »Književnim novinama« na knjige »1001 noć« i »Gargantua i Pantagruel« Rablea. Od svega što sam tu pročitao, ja lično sam mogao da zapazim samo to, da zaista boja poveza knjiga »1001 noć« potseća na povez nekog zakonika i da su šare na koricama knjige »Garngantua i Panta gruel« slične šarama na nadgrobnim spomenicima. Međutim i laici mogu da primete izvesne grublje nedostatke u tehničkoj opremi nekih drugih knjiga.

»Novo pokolenje« — Beograd izdaje biblioteku »Svetski pisci«, koja je, iako postoji tek kratko vreme, izborom dela i vrlo pristupačnim cenama već osvojila simpatije čitalaca. Tehnička oprema knjiga je uglavnom na visini. Uzmimo sledeće knjige te biblioteke: »Martin Iden« Džek Londona, »Mali Pjer« Anatola Fransa, »Žak« Alfonsa Dodea, i »Stara prodavnica retkosti« Čarlsa Dikensa i obeležimo ih brojevima od jedan do četiri (knjige su i izlazile redom koji sam naveo). Moja zamerka bi bila u tome što se, ako navedene knjige stavimo jednu pored druge onako kako stoje knjige u ormanu ili na polici, dobija utisak da »Martin Iden« i »Žak« ne pripadaju istoj biblioteci, kojoj i »Mali Pjer« i »Stara prodavnica retkosti«. Naime, zadnja, platnena ivica prve i treće knjige potpuno se razlikuje od zadnje ivice druge i četvrte knjige. Osim toga, druga i četvrta knjiga imaju posebne omote, koje prva i treća nemaju. (Napominjem da se ovo odnosi samo na primerke u tvrdom povezu. Meko povezani primerci svih navedenih knjiga imaju slične omote po kojima se odmah vidi da pripadaju istoj biblioteci). Ovo zaista izgleda sitnica, ali znam bibliofile koji su kupovali i primerak knjige u mekom povezu samo zato da bi u njen omot stavili primerak iste knjige u tvrdom povezu, pošto se ovaj svojim izgledom izdvajao od ostalih knjiga iste biblioteke. Nezgoda ovakvog postupka je dvostruka. Onaj koji je kupio dva primerka iste knjige pretrpeo je štetu u novcu, a istovremeno je lišio nekog drugog čitaoca mogućnosti da dođe do dobre knjige.

U prednjem slučaju radilo se o raznim knjigama iste biblioteke. Međutim, evo primera da slično može da se desi i kad se radi o pojedinim knjigama istog dela. Kod romana »Žan Kristof« — Romen Rolana, izdanje Hrvatske seljačke tiskarne — Zagreb, platnenj deo poveza sasvim je drukčiji na prvoj i drugoj, a drukčiji na trećoj i četvrtoj knjizi. Izdalje posmatrano, dobija se utisak da se radi o dva dela koja međusobno nemaju nikakve veze. Neshvatljivo je zbog čega je to tako učinjeno, pogotovu kad se zna da su sve četiri knjige u isto vreme puštene u prodaju.

Čovek se dalje pita zašto roman Teodora Drajzera »Američka tragedija«, izdanje »Prosvete« — Beograd, nije povezan na isti način kao »Bebit« Sinkler Luisa, »Sedmi krst« Ane Zegers, »Titan« Teodora Drajzera i druge knjige koje pripadaju »Prosvetinoj« biblioteci »Savremena zapadna književnost« i kojoj bi, po logici, trebalo da pripadne i »Američka tragedija«? Isto bi se pitanje moglo postaviti i za skoro izašli roman J. Bojera »Velika glad«.

Harmonija je lepa i prijatna stvar. Zašto nam izdavačka preduzeća uskraćuju radost da vidimo harmoniju i u ormanu za knjige?

Zadnjih meseci »Novo pokolenje« — Beograd izdalo je, pored ostalih, i sledeća dela: »Tajanstveno ostrvo« i »20.000 milja pod morem« od Žil Verna, »Ostrvo s blagom« Stivensona i »Robin Hud« Gilberta. Ideja da se navedena dela izdaju potpuno je na svom mestu, jer literatura ove vrste interesuje pionire i omladinu, a sa vaspitne strane ne može im se ništa prebaciti. Međutim, tehnička oprema tih knjiga je jako loša. Mislim da je dovoljno da bilo koja od njih prođe kroz ruke dva-tri dečaka, kojima je uglavnom i namenjena, pa da se pretvori, kako se to kaže, u gomilu kupusnih listova. Zar nije bilo mogućnosti da se mali broj knjiga, barem onih za javne biblioteke, bolje povežu? Nasuprot ovome, slična izdanja »Novog pokolenja« — Zagreb, kao »Djeca kapetana Granta« Žil Verna, »Petar Prvi« A. Tolstoja i druge, ukusno su opremljene i sve knjige povezane u poluplatno.

Miomir MANJIĆ

BIBLIOGRAFIJA

Branko Radičević: **Izabrane pesme.** Izdanje »Jugoslovenske knjige«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 223, cena ?

Laza Lazarević: **Pripovetke.** Izdanje »Jugoslovenske knjige«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 266, cena ?

Janko Veselinović: **Bela vrana,** pripovetka. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 39. cena 9 din.

Stefan Stefanović: **Smrt Uroša petog,** tragedija u pet činova. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 204, cena 48 din.

Dositej Obradović: **Odabrani listovi.** Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 278, cena 65 din.

D. Mažar: **Dva kurira.** Izdanje »Svjetlosti«, Sarajevo 1951, latinicom, str. 396, cijena 110 din.

Rasim Filipović: **Za kruhom,** drama u tri čina. Izdanje Nakladnog poduzeća »Glas rada«, Zagreb 1951, latinicom, str. 85, cijena 16.50 din.

M. Gorki: **Mati,** roman. Izdanje Nakladnog poduzeća »Glas rada«, Zagreb 1951, latinicom, str. 348, cijena 68 din.

A. Tolstoj: **Hiperboloid inženjera Garina.** Preveo Krsto Radović. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 386, cena 62 din.

UREDNICI
Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović

Broj čekovnog računa 102-9032020
Pošt. fah redakcije 617
Poštanski fah administracije 629

Rukopisi se ne vraćaju

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd. Francuska broj 7 — Štampa »Borba« Beograd. Kardeljeva 31.